

ԻՆՔԱՐՔՉԻԿ

«Մանկանց երկիրը» մանկապատանեկան ալմանախի հավելված | 1/2'2016

Վեռավագնության գովայնութեան և մասնակիութեան
Հայաստան

Մեր աղոթքը

Ինչպես բոլոր ընտանիքներում, մեր ընտանիքում նոյնպես տոն է տոնածառ զարդարելու արարողությունը: Մենք տոնածառը բերում էինք մեր տաճ մոտ գտնվող անտառից, քանի որ իմ երայրը փոքր էր և չէր կարող մեզ համար տոնածառ բերել: Տատիկս, ես ու քոյս գնում էինք տոնածառ բերելու: Մենք ընտրում էինք ամռանը, երբ տատիկս հետ գնում էինք մասուր կամ ուրց հավաքելու, կամ էլ կովերին բերելու: Մի անգամ էլ տուն վերաբանախս տեսա, որ ինչ-որ մեկը կտրում է մեր տոնածառը, և վազելով գնացի ու տատիկս ասացի, նա էլ եկավ: Իհարկե, ես ծիշտ էի: Նրանք տարել էին մեր տոնածառը, և մենք ստիպված էինք նորը փնտրել... Յիմա եմ հասկանում, թե ամեն տարի մենք ինչ մեծ վնաս էինք հասցնում բնությանը եղևնի կտրելով: Երկի պատճառն այն է, որ ապրում ենք անտառի եղին և չենք կարողանում դիմանալ բնական եղևնի ունենալու գայթակղությանը: Իսկ ամենահետաքրքիր այս տարվա Ամանորն էր՝ հերիաթային հրաշքներով ու սպասումներով լի Ամանորը: Չյունը պարելով թափվում էր երկնքից, լուսինը լուսավորում էր շրջակայքը, իսկ մենք՝ ես, մայրիկս, քոյսու և երայրս գորոխ բարձունքից սահելով ու ընկնելով գնում էինք եկեղեցի, ուր մեզ սպասում էր ամանորյա ծրագալույշի պատարագը: Ես ու քոյս երգում ենք երգչախմբում, իսկ մայրիկս եղբօրս հետ նստել էր եկեղեցում ու աղոթք էր անում: Ես

հասկացա, որ նա Աստծուց խնդրում էր մեր երկրին խաղաղություն, մարդկանց առողջություն և, որ այս տարի մեզ համար ամենակարևորն է, բռի ընդունվեմ: Տա Աստված, որ իրականանան աշխարհի բոլոր մայրերի երազանքներն ու սպասումները, թող ոչ մի զինվոր չզոհվի, և ոչ մի մոր աչքերից արցունք չթափվի:

Մենք հավատում ենք Աստծուն և մեծ հոյսեր կապում նրա հետ: Սա է Պատարագի խորհուրդը:

Աշխարհից տարբերվող Ույժը

Սամայոթ, Ավրել, Կոպերնիկոս, Յանդին, Իմավել, Դոլար, Պարիժ, Շտանգեն, Ազնիվ, Անատոլիկ... Ի՞նչ եք կարծում, ինչո՞ւ են այդ բառերը գրվում մեծատառով: Այո, այո, դուք ծիշտ գուշակեցիք: Սրանք հասուկ անուններ են, անուններ, որոնք ոյցեցիներին են: Ույժը փոքրիկ գյուղ է Սիսիանին շատ մոտիկ՝ փոված Որոտանի Այրի վլակի աջ ու ձախ կողմերում: Այս գյուղացիները չափազանց համեստ ու շիտակ մարդիկ են, հեռու այժմյան թոհուրոնից, գողական «ռազմորկաներից» ու խոսակցություններից: Ույցեցիներից շատերը բարձրագույն կրթություն ունեն և շատ հայտնի մարդիկ են: Սիսիանի շրջանի բոլոր գյուղերում տարիներ շարունակ ոյցեցիներ են դասավանդել, դասավանդել են ու իրենց հետքը թողել այդ դարողների տարեգրության մեջ: Ասում են՝ ոյցեցիները ինչ կրթություն էլ

ստանան, գիտության ինչ բարձրունքի էլ հասած լինեն, երբեք իրենց բարբառից չեն հեռանում: Պատմում են, որ Ույժից մի հայտնի բժիշկ իր գիտնական տղային ուղարկում է Մոսկվա, որ տղան իր լեզուն փոխի ու դասախոսություններն էլ գրական հայերենով կարդա: Անցնում են տարիներ, հայրը գնում է որդուն այցելության, սեղմում է դրան զանգը, և դուռը բացում է բժշկի ոռս կինը: Յայրը բացատրում է, որ ինքը Ռուբեկի հայրն է: Կինը մոտենաւ է բազմոցին քնած ամուսնուն:

-Ուուրիկ, էլի վեր, պապեն էկեր ա: Փաստորեն ոչ թե Ռուբեկն էր իր լեզուն փոխել, այլ հարսին էր մեծ ոգևորությամբ սովորեցրել ուզերեն: Իսկ անուններն մասին չի կարելի ծիծաղով չիհեցի: Օրինակ, շտանգենը գործիք է: Երբ ծնվել է ոյժեցու որդին, շտանգենը հոր ծեռքին է եղել, և որդու ամունը Շտանգեն են դրել, իսկ Յմադինը մեքենայի անուն է, Ավրենը, Վոլտերը, Կոպերնիկոսը՝ հայտնի մարդկանց ազգանուններ: Պարիժը Փարիզի ռուսերեն տարբերակն է:

Մեկը զանգում է Պարիժի կնոջը, հեռախոսը Պարիժն է վերցնում:

-Ալ, Պարիժը լսում է...
-Խոյ, զանգել եմ Ուզ, ընկել ա Պարիժ...
Պապիկս անուն էլ Ազնիվ է, նա էլ իր անվան պատճառով շատ քաշքուկների մեջ է ընկել: Յամալսարանի իրավաբանական ֆակուլտետում ընդունվածների ցուցակները կարդալիս առաջին կուրսեցիները մտածել են, թե իրենց կուրսում երեք աղջիկ կա: Երբ եկել է սեպտեմբերի մեկը, բոլորը անհամբեր սպասել են իրենց կուրսի 3 աղջիկներին, բայց դասի են եկել երկուսը: Յետո ազգանունները կարդալիս իմացել են, որ Ազնիվը ոչ թե աղջիկ է, այլ տղա: Իսկ ռուսերենի դասախոսը ստուգողական գրավորը հետ է ուղարկել և ամբողջ կուրսի առաջ հայտարարել է, որ մարդը սովորում է իրավաբանականում, բայց արական և իգական սեռը չի տարբերում: Օրինակ, «Վարդանյան Ազնիվ Բագրատովիչ»: Պապիկս հասկացել է, թե ինչու իր աշխատանքը չի ընդունվել, կանգնել է լսարանում և ասել, որ Ազնիվը ինքն է:

Ահա և մեր Ույժը՝ աշխարհից տարբերվող իր մարդկանցով ու սովորություններով:

Սոսե Զաքարյան

Զիկատարում բնությունը չփրող մարդ չի կարող աշխատել

Դարցագրույց «Զիկատար»
ուսումնական կենտրոնի
պատասխանատու Արտավազդ
եգանյանի հետ

-Կպատմե՞ք այս կենտրոնի մասին:
-«Զիկատար» ուսումնական
կենտրոնը բնապահպանության
նախարարության ենթակայության
տակ գտնվող կազմակերպություն է,
Պուլակ՝ պետական ոչ առևտրային
կազմակերպություն: Սա այդ
կենտրոնի ուսումնական մասն
է, որտեղ անտառագիտությանը
նվիրված գիտական կոնֆերանսներ,
թրեմինզմեր են կազմակերպվում,
ուսանողների հետ պրակտիկա
ենք անց կացնում, ծառայում է նաև
էկոտուրիզմի այցելուների կենտրոն: Փակցված քարտեզներում նշված են
էկոտուրիզմի տեղական երթուղիները:
Զիկատար լեռնագագաթը, որի
անունով կոչվում է կենտրոնը,
ինչո՞վ է յուրահասուկ. 1650 մետր
բարձրություն ունի և մինչև գագաթը
անտառածածկ է: Սովորաբար
լեռնագագաթները մինչև գագաթը
անտառածածկ չեն լինում, բայց սա
եզակի գագաթ է, որ այդ բարձրության
հետ մեկտեղ մինչև գագաթը
անտառապատ է:

-Իսկ ի՞նչ է նշանակում «Զիկատար» բառը:

-Ըստ երևոյթին, «զիգ կատար»,
քանի որ լեռնագագաթը ճգված է
սուր անկյամբ: Որոշ մարդիկ էլ ասում
են, որ նշանակում է «զի կատար»՝ ի
կատարում:

-Ի՞նչ գիտական ծրագրեր են իրականացվում այս կենտրոնում:

-Կենտրոնի կողմից իրականացվել
է Հայաստանի անտառշինական
աշխատանքներ, այսինքն՝
քարտեզագրում, անտառային
կազմի, պաշարի, փայտանյութի
գրանցում, սահմանների ճշտում:
Նաև բնապահպանական նախագծեր
ենք կազմել, որ մրցույթով շահել ու
իրականացրել ենք:

-Իսկ ե՞րբ է իհմնադրվել կենտրոնը:

-2002 թվականից: Ակզրից կոչվել է
անտառային գիտափորձարարական
կենտրոն, իսկ 2011 թվից՝
«Զիկատար» բնապահպանական
կենտրոն:

-Ասացիք՝ գիտափորձարարական: Ի՞նչ գիտափորձեր են կատարվում:

-Մենք ունենք փորձադաշտեր, որտեղ
բոլոր ծառերը համարակալվում
են, չափերը գրվում են, և դրանք
համեմատվում են, օրինակ, տասը
տարի հետո, տեսնելու համար՝
զարգացման ինչ դինամիկա
է ունեցել տվյալ հատվածը,
կենսաբազմազանության հետ
կապված հարցեր ենք լուծում և այլն:

-Իսկ ի՞նչ սկզբունքով է ընտրվում այդ փորձադաշտը:

-Պատահական: Ոչ թե ընտրվում է

լավագույնը կամ վատագույնը, այլ
պարզապես մի հատված ընտրում են,
որ դիմամիկան ուսումնասիրնես:

**-Իսկ անտառի կենդանական կազմը
հարո՞ւստ է. Մեզ ասացին, որ
արջեր էլ են հանդիպում:**

-Դյուսիսարևելյան անտառներին
է բնորոշ մեր ֆաունան՝ արջ,
գայլ, եղնիկ, նապաստակ, սկյուռ,
մի ժամանակ վայրի խոզեր շատ
կային, հիմա՝ խոզագրիպից հետո
հավանաբար այլևս չկան:

**-Իսկ դրսից գիտական խմբեր
պարբերաբար այցելո՞ւմ են:**

-Պարբերաբար չեմ, անհրաժեշտության
դեպքում: Օրինակ, եթե ինչ-որ ծրագիր
ունենք, այդ ծրագրի շրջանակներում
ուսուցում է անցկացվում:

**-Տուրիստական նպատակների և ս
ծառայում է կենտրոնը:**

-Էկոտուրիզմի նպատակով, նաև
այցելուների կենտրոն է մեր
կազմակերպությունը: Մենք ունենք
հեծանիվներ, ծվանուական կարտեր,
հեռադիտակ և տուրիստական այլ
պարագաներ:

-Իսկ այցելուներ շա՞տ եք ունենում:

-Ոչ այնքան: Դուք էլ տեսաք, որ մեր
ծանապարհը շատ անբարեկարգ
վիճակում է: Բայց ով մեկ անգամ
գալիք է, ուզում է անպայման
երկրորդ անգամ էլ գա, որովհետև
Հայաստանում ոչ մի տեղ նման
բնություն չկա, ամենալավը մեր
անտառներն են պահպանվել:

Անտառում բարձր

անցողունականության մեքենաներ

են աշխատում, բնական է՝
ծանապարհը շուտ քանդվում է:

Եթե միայն մարդատար մեքենաներ
երթևեկեին, այսպես չէր փշանա: Իսկ
անտառունտեսությանը ձեռնոտու չի,
որ լավ ճանապարհ լինի. այդ դեպքում
անտառահենները շատանում են:

**-Իսկ տուրիստների համար
արշավներ կազմակերպվո՞ւմ են
մասնագետի ուղեկցությամբ:**

-Եթե մեզ դիմում են՝ այց:

**-Քացի յուրահատուկ
տեսակներ ընդգրկելուց, էլ ի՞նչ
առանձնահատկություն ունի այս
անտառը:**

-Սա անտառային օազիս է,
կուսականին մոտ անտառներ են, իսկ
դա Հայաստանում էլ ոչ մի տեղ չեք
գտնի:

**-Իսկ այս անտառներում
թույլատրվո՞ւմ է որսորդություն:**

-Իստիկ արգելվում է: Նոյնիսկ մեր
արգելուց չէ, անտառունտեսության
տարածքում էլ է արգելված:

-Միայն գիտառումնակա՞ն
նպատակի է ծառայում անտառը:
-Նաև շահագործվում է
անտառութեսության կողմից
նախատեսված կարգով:
Անտառչինական պլանով
նախատեսված է, որտեղ հասուն
անտառ է, այսի հատումներ
կատարվեն, որպեսզի երիտասարդ
անտառը զարգանա: Դա խախտում չի,
կատարվում են նաև սանհիտարական
նպատակներով ծառահատումներ,
կամ խիտ անտառում լուսավորության
հատումներ են անում:

-Իսկ անտառատնկման

աշխատանքներ կատարվո՞ւմ են:
-Իհարկէ, եթե ծրագիր ենք ունենում:
Օրինակ, Սևանի ավազանում ենք
իրականացրել, մեր համայնքի
տարածքում, մեր տարածքում է՝ թի
ձանապարհին մայրի ծառեր ենք
տնկել, փոքրիկ տնկարան ունենք:
Յիմնականում հյուսիսարևելյան
անտառներին բնորոշ ծառեր են՝
կաղմի և հաճարենի: Յաճարենին չկա
հարավային Յայաստանում, միայն
հյուսիսային շրջաններում է, և շատ
արժեքավոր տեսակ է: Բացի դրանցից
ուղեկցող ծառատեսակներ են՝ բույսն,
լորին, հացենին և այլն:

**-Ենք ձանապարհին եկեղեցու
ավերակներ տեսանք: Կպատմե՞ք
դրա մասին:**

-Դա վեցերորդ դարի եկեղեցու
ավերակներ են, Տավարաեղի է
կոչվում: Եղջր եկեղեցի է նշանակում,
տավարն էլ, դե անասունն ա: Նաև
մեր տարածքում կա Սշկավանք, որ
շատ հայտնի պատմամշակութային
հոլշարձան է: Երեք կիլոմետր
բարձրանում է սարի գլուխը, այնտեղ
անտառային բացատում մի հրաշալի
եկեղեցի է, տասներկուերորդ
դարի, ու Յայաստանի լավագույն
հոլշարձաններից մեկն է:

**-Իսկ այդ եկեղեցիներ
այցելություններ լինո՞ւմ են:**

-Քարտեզներում, եթե տեսել եք, մի
երթուղին Մշկավանք է տանում:
Շատ սիրուն, գեղատեսիլ վայր է:
Ուրեմն ասեմ, որ Կողը Յայաստանի
հնագույն բնակավայրերից մեկն է:
Դեռևս Խորենացին իր պատմության
մեջ գրել է, որ դա եղել է Կողբափոր
գավառի կենտրոնը, 368 թիվ:

-Ասացիք, որ լիճ կա, ի՞նչ լիճ է:

-Արեստական թակ է: Մենք
այնտեղ ծկներ ենք ածեցնում, ոչ թե
արյունաբերական նպատակով, այլ
հաճույքի համար, որ տուրիստները
նայում-հիանում են:

**-Ի՞նչ եք կարծում, Յայաստանը
ինչքան վ ի երանկարներ ունի
էկոտուրիզմի զարգացման համար:**

-Էկոտուրիզմը զարգացած երկրի
մենաշնորհ է: Պետք է երկիրը
զարգացած լինի, որ էկոտուրիզմը
զարգանա: Մեզ նման երկրում
դեռևս դա չի կարող զարգացած
չըուղ համարվել, թեև մենք այդ
հնարավորությունները բոլորից շատ
ունենք: Յայաստանի լանդշաֆտը
սկսվում է օվկիանոսի մակարդակից
400 մետր բարձրությունից, հասնում
4 կիլոմետր բարձրության, բնական
բոլոր զոնաները կան, բայց դրա
կազմակերպման համար այնքան բան
է պետք, որ մենք դեռևս չենք կարող: Մեզ
մոտ ոչ միայն էկոտուրիզմը,
տուրիզմն էլ չի զարգանում: Ինչո՞ւ,
որովհետև հյուրանոցները թանկ
են, սպասարկման որակը ցածր է,
ձանապարհային ցանցը բարվոք
վիճակում չի:

-Իսկ ի՞նչ խնդիրներ ունի

Զիկատարը:

-Մեր ամենամեծ խնդիրը, դուք էլ
տեսաք, ձանապարհին է: Մնացած
խնդիրները մեր ուժերով, մեր
աշխատողներով լուծում ենք: Օրինակ,
շենքը տասը տարի է՝ կառուցվել է,
ու սրա պահպանության, նորոգման
գումար մեզ տվող չկա, ջրատարը
խափանվում, խցանվում է, էլի մեր
ուժերով նորոգում ենք:

Ես կուզեմ, որ դուք իրոք սիրահարվեք
բնությանը: Եթե բնությունը սիրում
եք, նշանակում է՝ մաքուր, ազնիվ
մարդիկ եք: Զիկատարում բնությունը
չսիրող մարդ չի կարող աշխատել: Այ,
Մարտիկը՝ մեր հսկիչը, եթե բնությունը
չսիրի, այս պայմաններին չի դիմանա,
որովհետև հնարավոր է՝ օրվա մեջ
չըրս անգամ

գնա էս թթու

ջոի ակնուքը

հասնի ու

հետ գա, որ

խափանում

չինի:

**Զրուց՝
«Զիկատարի»
հսկիչ պարոն
Մարտիկի
հետ**

**-Պարոն
Մարտիկ,
Դուք ի՞նչ եք
աշխատում
այստեղ:**

-Պահակ՝ հսկիչ:

**-Կպատմե՞ք ինչպես հանդիպեցիք
արջին:**

-Էդ առաջի տարին էր: Ես արջ տեհած
չի անտառը: Ապրանքը կորել էր,
զնացի, որ անասումին քըթնում, արջը
ըղաքիս դրս էկավ: Ասի՝ բարյուս,
ուստա: Խելոք զնաց, ես էլ էկա իմ
գործին:

-Չէ՞ք վախեցել:

-Չէ, բացարձակ: Ինձ ի՞նչ տեր անել:
Նա ինձանից վախեց փախավ, ես
նրանից ուժեղ էի:

**-Իսկ քանի՞ տարի եք այստեղ
աշխատում:**

-Էս տասներկորդ տարին ա:

**-Ինչպե՞ս եղավ, որ սկսեցիք
այստեղ աշխատել:**

-Դէ պրարաբն էկավ, ասավ՝ էս
շինարարությանը մասնակցել տիս:
Էկա մասնակցեցի, փողս պակաս
տվին, բրախեցի, զնացի մեր տուն:
Էս էրկու ջուրն էլ ես եմ բերել: Յետոն
Եգանյանը էկավ, ասավ՝ դր զալ տիս
Զիկատար՝ պահակ: Ասի՝ չէ, չեմ
ուզում, մի հիրեք-չորս անգամ եկան...

-Ներողություն, -միջամտում է պարոն
Եգանյանը, -առաջին անգամ, որ
զնացինք, չիմովակվեց: Դէ, բնական
ա, հաց սարքեց, մեզ պատիկ տվեց,
ասավ՝ չեմ զալու: Ասի՝ վարն էլ ենք
գալու, տես, թե քեզ ձեռ ա տալիս
նորից մեզ հաց տաս, մենք զանք:

Յաջորդ օրը վեշը հավաքեց, էկավ:

**-Տասը տարի է այստեղ՝ դր ապրում,
պարոն Մարտիկի:**
-Դա, ըստեն ո՞ւ տիմ զնալ, մի կնիկ ա՝
վիր եմ կալե, ըստի ապրում եմ էի:

**Զրուցը գրի առավ Անահիտ
Խորայելյանը**

Լուսանկարը՝ Նվեր Ավազյանի

Լուսանկարություն. Դիման Շահրապյանը

Ձեր լուսանկարը

Հինում է, չէ՞ որ նայում եք ինչ-որ մեկին, չէ, չեք խոսում նրա հետ, միայն նայում եք ու կարծես գիտեք՝ ինչի մասին է մտածում, գիտեք բնավլությունը, ով է, ասես ողջ կյանքում ճանաչել եք իրեն, չնայած, գուցե այդ «ողջ կյանքը»

սկսվել է երկու կանգառ առաջ և կվերջանա հաջորդին, երբ դուք իշնեք երթուղայինից:

Ինչքան էլ փորձեք հերքել,
միևնույնն է, մարդկությանը բոլոր
ժամանակներում միայն մի բան է,
որը միշտ հետաքրքիր է եղե՛ մարդը:
Մարդը իր բոլոր տեսակներով,
հուզերով, տրամադրություններով,

այնպիսին, ինչպիսին կա: Երևի հիմա միանգամից մի քանի խոշոր նկարիչներ եկան ձեր միտքը և իրենց կտավները: Ասենք, Ռուբենսը, Կարավաջիոն, Ռեմբրանդտը և այլն: Վերածննդի այս խոշոր նկարիչների աշխատանքները շատերի համար հետազայում դարձել են ոգեշնչման աղբյուր: Եվ դուք նոյնպես, եթե ուզում եք սկսել նկարել մարդկանց, սկզբի համար նայեք այդ աշխատանքները, քանի որ հատկապես դիմանկարների համար շատ կարևոր է լուսի և ստվերի ճիշտ համադրությունը: Իսկ այնտեղ երևում է լուսի յուրաքանչյուր շողը, դեմքի յուրաքանչյուր կնճիռը... Դուք երևի արդեն գիշի ընկաք, որ ես իմ այս երկար անհասկանալի փիլիսոփայությունը, որ ասացի, լուսանկարչության խոշորագույն տեսակի՝ դիմանկարի մասին էի ասում: Շատերը ինձ հետ համամիտ չեն լինի, բայց ես կասեմ, որ յուրաքանչյուր երևույթ աշխարհում, նույնիսկ ամենավերացական գաղափարը, կարելի է փոխանցել մարդու միջոցով:

Այսքանով ավարտում եմ իմ պաթետիկ խոսքը:

Յա, ինչ էի ասում: Յիշո՞ւմ եք՝ ինչ էի պատմում ամենասկզբում, երթուղայինում ձեր դիմացը նստած հետաքրքիր մարդու մասին: Նայեցի՞ք

Կանաչ պատկեր. Լիլիթ Նալբանդյան

Հոսանքար՝ Անդրեյ Վահագին

Նրան, տեսա՞ք նրա բնավորությունը, կարդացի՞ք մնոքերը, ուրեմն, իենց այդպես նկարեք նրան, այնպես, ինչպես կա: Եթե ծեր լուսանկարը նայողը տեսնի ու հասկանա այն, ինչ ինքներդ էիք զգում և ուզեցիք ցոյց տալ, իմացեք, որ ծեր դիմանկարը

մեջ: Բայց դուք դա, որպես ծեր գործի վարպետը պետք է արդարացնեք, օրինակ, նրա էռթյունը ընդգծելով մի ուրիշ բանի օգնությամբ: Դուք երևի գուշակեցիք, որ այդ կերպ դիմանկարը կարելի է բաժանել երկու տեսակի: Առաջին, երբ կարևոր է նրա դեմքը, և նրա շշապատը կարելի է անտեսել: Եվ երկրորդ, երբ կարևոր է այն, ինչ կա նրա շուրջը՝ դետալները, ֆոնը, միջավայրը: Այսինքն, երևում է այն ամենը, ինչը բնութագրում է իրեն, պատմում իր ապրելակերպի մասին, տրամադրության, հոգեվիճակի: Իրականում դիմանկարը, այսպես ասած, ծեր ուզածով ստանալու համար պետք է ճիշտ տեխնիկայով զինված լինել: Օրինակ, վերցնենք,

ստացված է: Շատ կարևոր են աչքերը, դրա համար էի ասում, որ լոյս ու ստվերին պետք է ուշադրություն դարձնել: Եթե մարդու աչքերը լինեն ստվերի մեջ, կհասկանաք՝ ինչ է նա մտածում: Լավ, համաձայն եմ, համոզեցիք, ինչպես յուրաքանչյուր սկզբունք, ֆոտոյում նոյնանակ կարելի է անտեսել սկզբունքները, և ասենք, նկարելուց թողնել աչքերը ստվերի

որ երթուղայինում մեր դիմացը նստածը ծեր գյուղացի տատիկ է, ով հազիվ կարողացավ բարձրանալ երթուղային՝ իր հետևից քարշ տալով մեծ-մեծ կաթի շշերով ստպակները: Եթե դուք միայն ցանկանում եք նկարել նրա կնճռոտված, հոգնած դեմքը, ինչպես է մոտամոլոր նայում դուքս, ապա ծեղ պետք է լայնանկյուն օբյեկտիվ, առնվազն 80-100մմ: Խակ

եթե ծեղ միայն դեմքը բավարար չէ, դուք նրան իր կաթի շշերի տոպրակով եք տեսնում, կարող եք ընտրել լայնանկյուն, կամ գոնե թե նորմալ օբյեկտիվ՝ 22-35 կամ 55 մմ: Չեր դիմացը երթուղայինում կարող է ոչ թե տատիկ լինել, այլ մեկ ուրիշ մարդ: Կամ միգուցեք դուք նկարում եք մի մարդու, ում իրոք հարյուր տարի է՝ գիտեք արդեն, դա ծեր որոշումն է: Բայց այդ «ծեր» բարի տակ իրականում կարևոր մի բան է թաքնված: Ցուրաքանչյուր պահի, երբ համեմք ծեր ֆոտոխցիկը, նոյնիսկ հարյուր տարվա ծեր

ծանոթը կարող է կաշկանդվել, իրա խառնվել, մի խոսքով, դադարի լինել այնպիսին, ինչպիսին կա: Դուք պետք է հարազատ դառնաք, թեկուզ եթե ընդամենը մի քանի րոպէ ունեք նկարելու համար: Այնքան հարազատ, որ նա չնկատի ծեզ: Որպեսզի կարողանքը փոխանցել նրան այնպես, ինչպես տեսել եք, որպեսզի այդ ֆոտոն ծերը լինի:

Դիանա Շահրազյան

Հոսանքար՝ Անդրեյ Վահագին

Լոռանկար՝ Հրաշ Արգումանակի

Զրի խնդիր ա...

Ինձ ավելի շատ հուզում է ոռոգման հարցը, որը ծագում է ամեն տարի՝ գարունը բացվելուն պես:

Նորից նոր վեճ, նոր խառնաշփոթ: Ինչպես բոլոր գյուղերում, այնպես էլ մեր գյուղում սկսվում է հողագործությունը: Մարդիկ մշակում են հողը այն հոյսով, որ աշնանը բերքը առատ կլինի: Սակայն չեն մտածում, որ մշակելուց մինչև բերքահավաք դեռ կա ոռոգման խնդիր:

Իմ ընտանիքը զբաղվում է միայն հողագործությամբ, բայց մեր ակնկալիքները այսքան տարիների ընթացքում չեն արդարացել: Միշտ մշակել ենք, սակայն ոռոգելու ժամանակ բոյսը չորացել է:

Դեռ նոր բացված ծիրանենու, խնձորենու և բալենու բոլորոշները արևի ծառագայթներից այրվում են, կարծես թե նրանց պետք է մի էակ, որը կրադարեցնի այդ հրդեհը: Գյուղում շատերն են կանգնել և կանգնելու են այս հարցի առաջ: Միայն մեր թաղում է, որ ապրում ենք չորս ընտանիքով, մնացած հատվածներում ավելի շատ են բնակչները: Մեր բակում, անգամ լինելով քիչ, չեն կարողանում խուսափել վեժից:

Մեր այգիները գտնվում են և գյուղի ներսում, և գյուղից դուրս: Խնդրին ծանրացանալու նպատակով այցելեցի:

Լաուր տատիկին, և նա իր բառերով պատմեց մի պատմություն:

-Ես սիրում եմ րոյսին շատ ծիրիլը, մշակիլը: Շաղիկի կնեզը մի անգամ թակավ, տրա հագին ալ ոռզվի սև-սև պուտերավ խալար կար՝ շտապիլինի: Խվեց ու եր ինգամ, ես ալ եր կացամ, սաղ շորերը ծեսցի, թողեցի մերկ:

Շաղիկն ալ եկավ կնգանը եր կալավ, տարավ: Երկորորդ անգամ կոչվի մեջ ինգամ տիերի բռստանս ծիրիլից՝ Գորգեն բիծի հետ: Չեր տան կըշտի վինտիլն էի պացըմ, որ ծովը տանիմ կալերը: Էս բիծան եկավ, չալիկավ (ձեռնափայտ) թխավ կլիխս, կլիխս ուսկորը ճարթեց: Մինչև օրս ալ էտ վնասը զգըմ եմ վիրաս: Մի անգամ ալ Արփիկանց տան կշտին մի բռստան ունիմ, էս բռստանիս կողքին մի մարդ կար, անունը՝ Գիրիշ: Շաղիլավ ասեց, թե բա՝ Լաուր, էս ծառերը առանց ծիրի խե՞ ես տնօքը, բա վեր սելը (ջրի վարարում) կա, տանի:

-Մի սուտկա եղը քացի արին քանդամ, ջուրը ինադու պացամ, թիցամ իրա տան վիրա, որ պազորի տակ չմնամ: Է, բալա, սարեր եմ շոր տվալ: Ճուրը պիրամ, սաղ հրվաքվան, սասա՞ ինձա ա եղը տամ իրանց: Ես ալ սասա՞ քացե՞ք քոն իկեք, ես աման օր ծիրիլեմ: Կոչվի մեջ եմ ինգալ Սոսիկի նրետ: Ընորի քացին բռստանս ծիրիլի, տեսնամ էս Սոսիկն ալա ծիրամ: Ասամ, որ իշնեն հաց օտեմ, կյամ՝ ըստ չիլես: Թաշնա չէ, վիրա եմ անիլու Բարաթանց կռանքին: Քշացամ տոն, աղցանը եկամ-կերամ, քինացին Սոսիկին քաշ տվամ էն դոլը, ջուրը երկալամ, քշացամ:

Մեր էս կոլխոզի նախագան ալ Մովսաել դային էր: Յունց ինձ տեսնըմ էր, ասըմ էր. «Ճիրի մոկո՞ն, ալա՞ եկար ծիրի»: Ես ալ հենց ուրան տեսնըմ իմ, պրանըմ իմ արխի մեջին:

Տեղափոխվամ Սիսիան: Ընդեղ մինչև միեկ խնդիր չունեմ ծիրիլի, բայց ընդեղ ալ փողավ եմ ծիրը: Է, մինա, գյուղի քաղցրությունը չկա:

Այս ամենից հետո ոչ ոք չնախատվեց, և վեճերը շարունակվում են մինչ այսօր:

Իսկ Լաուր տատին, ով ուներ բազմաթիվ հուշեր ոռոգման հետ կապված, դեռ կարոտում է իր վեճերը: Ես ուզում եմ, որ գյուղում կարգապահություն լինի, և վեճերը այլս չշարունակվեն: Լավ կլինի՝ ոռոգման ջուրը բոլորին հերիքի:

Ամի Ասրյան

Լռություն և աղմուկ

Զմուան ցրտաշոնչ, բայց և ուրախ ու հաճելի օրերից մեկն է: Գյուղը խրոխս ու հպարտ կանգնած է ձմռան ցուրտ սառնամանիքի դեմ: Ջան փաթիլները դամդաղ իշտում են ցած: Գյուղը

կարծես տիսուր է, բայց ժամանակ առ ժամանակ դեմքին ժպիտ է հայտնվում, երբ տեսնում է երեխաներին, ովքեր դրսում սահում են, ձնագնդիկ խաղում և աղմուկ:

-Երեխեր, եկեք սահնակով սահենք, -ասաց նրանցից մեկը:

-Դա սահենք, հետո բոլորով ձնագնդիկ խաղանք:

-Սպասեք, Սոնային էլ կանչենք:

-Սոնա~, Սոնա~...

-Դա, երեխեր:

-Զե՞ս գայիս՝ խաղանք:

- Մաման տանը չի, որ հարցնեմ, տատիկն էլ ասում ա՝ ցուրտ ա, կմրսես: Տասնամյա փոքրիկ Սոնան պատուհանից նայում էր ընկերներին: Ինչպիսի հրձվանքով և ուրախությամբ էին նրանք խաղում: Ինչքան կցանկանար ինքն էլ խաղալի:

-Տեսնես՝ մաման ե՞րբ կգա, - մտածում էր նա, երբ հանկարծ տեսավ, որ մայրիկը աստիճաններով բարձրանում է: Նա ուղղակի սպացավ մայրիկի մոտ ու շնչակուր ասաց.

-Մա-մ, մա-մ, կթողնես զնամ երեխերի հետ խաղամ, խնդրո-ամ եմ:

-Դա, գնա, բայց տաք կիազնվես: Սոնան արագ-արագ հագնվեց.

-Դսա մեծ ձնագնդիկ եմ սարքելու, որ երեխերին խիեմ, - մտածեց նա:

Մի քանի րոպե անց ձնագնդիկը արդեն պատրաստ էր: Սոնան ինչքան ուժ ուներ, մետեղ այն, բայց վրիպեց:

-Էս ո՞վ էր:

-Սոնա-ն, երեխեր...

-Ես եկա-, - բացականչեց Սոնան և կազեց ընկերների հետ խաղալու:

Ինչպիսի- աղմուկ էր: Ճիշտ է, տատիկներն ու պայիկները անընդհատ բարկանում էին, որովհետև երեխաները խաթարում էին նրանց հանգիստը, բայց դե երեխաները չին հանձնվում, շարունակում էին իրենց խաղը:

Գյուղը չէր կարող չժպատալ: Այնպիսի տպավորություն էր, որ նա ուզում էր ամո-լու-ամո-լու գրկել երեխաներին,

կարծես երեխաները նրանց քունիկները լինեն: Եվ իրոք, երեխաները նրա թռոնիկներն են, և իրենց մեծ պայիկներ շատ են սիրում: Աղմուկ էր...

Արդեն հինգ տարի է անցել: Փոքրիկ Սոնան կրկին նստած է պատուհանի մոտ: Այր, փոքրիկ, մի զարմացեք: Գուցե տարիքով մեծացել է, բայց հոգու խորբում նա նոյն փոքրիկ Սոնան է, ինչպես հինգ տարի առաջ: Չյան փաթիլերը իշնում են ցած, և գյուղը գնալով ծերանում է: Լռություն է: Դրսում ոչ ոք չկա: Փոքրիկ սահնակը շարդովել է, և այն վաղուց ոչ ոք չի նորոգում: Ա-խ, այդ լռությունը: Վաղուց հարմարվել է դրան:

Ես եմ, այն նոյն փոքրիկ Սոնան, որ ժամանակին հենց այդտեղ, ծյան մեջ ձնագնդիկ էր խաղում: Իսկ իհմա լռություն է տիրում: Ինչքան եմ կարուտել քեզ, աղմուկ, իմ մանկության ընկեր: Դու վաղուց հեռացել ես իհմանց, բայց ոչ փոքրիկ Սոնայից, նա դեռ սպասում է քեզ: Նա գիտի, որ մի օր անպայման վերադառնալու ես...

Սոնա Զաքարյան

Կարևոր նպատակն է

Բոլորս էլ օգտվում ենք համակարգչից: Ես իմ համակարգիչը իհմնականում օգտագործում եմ ընկերներիս հետ շփվելու համար, որոնց մեջ մասն ապրում է իհմանց հեռու, իհմանց հեռու:

Մեղեկանալու աշխարհում կատարվող իրադարձությունների մասին, չնայած նրան, որ մի քիչ չափազանցրած են ներկայացնում: Մայրիկս հանգիստ է, որ ես ու քոյրիկս համակարգչի դիմաց շատ չենք նստում, քանի որ նստելով համակարգչի դիմաց, մարդիկ կտրվում են իրական աշխարհից և չեն ապրում ուեալ կյանքով: Ես համակարգիչն օգտագործում եմ նաև պարեր սովորելու և երաժշտություն լսելու համար:

Կան մարդիկ, ովքեր նստում են համակարգչի դիմաց շա-տ երկար, և կարեի է ասել, որ նմանվում են ոռբուտի: Նրանք վիրտուալ շփումն ավելի են գերադասում, քան իրականը, կարծում են, թե ամեն ինչ հեշտ է, և միայն մկնիկի կամ մեկ կոճակի սեղմումով բոլոր խնդիրները կլուծվեն: Դամակարգիչը հանգեցնում է նաև պարապության, երբ մարդ տանը նստած կարող է անել ամեն ինչ. սնունդ պատվիրել, ցանկացած ֆիլմ դիտել, անգամ աշխատել, սովորել, բայց այդպես նստելով, հետաքրքիր է, այդ գիտելիքը որտե՞ղ են օգտագործելու:

Ես հասկանում եմ այդ մարդկանց, նրանք այդպես ավելի հեշտ են ապրում ու երբ կտրվում են

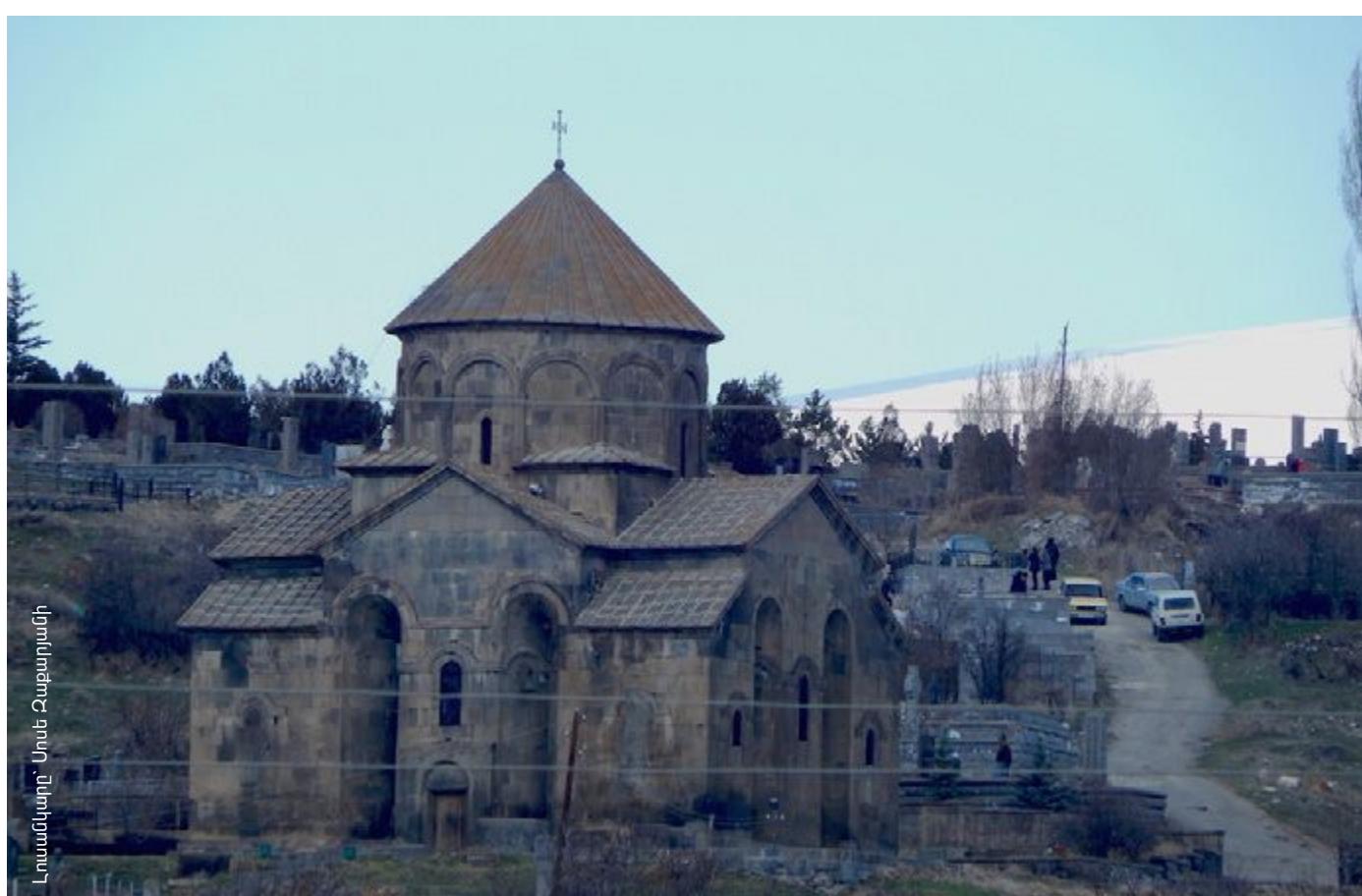
համակարգչից, դժվարանում են ուշիք գալ, տարբերել վիրտուալ իրականությունից: Մեծ մասն այդ ամենն էլ չեն անում. ողջ ժամանակը ծախսում են համակարգչային խաղերի վրա, ու դա վատ է անդրադառնում մարդու ներաշխարհի վրա, քանի որ մարդ խոսափում է իրական կյանքում ինչ-որ բանի հասնելուց: Գիտակցելով, որ դրա համար պետք է ժամանակ, շատ ջանք ու համբերություն, գերադասում է այդ ամենն անել ավելի մատչելի կերպով, վայրկյանների ընթացքում:

Թյուր կարծիք կա, որ համակարգչով տեղեկություններ ստանալն ավելի դյուրին է, քան գրքից: Բայց իրականում մեծ տարբերություն չկա դրանց միջև: Պարզ իրավիճակ. ինձ հանձնարարված էր սովորել Սևակի բանաստեղծություններից մեկը: Մայրիկս շտապեց այն գտնել գրքից, իսկ ես՝ համակարգչից:

Արդյունքը նոյնն էր: Սակայն ավելի ու հասկացա, թե ինչքան հաճելի է գրքից ընթերցելը, էշեր թերթելը, զգալ գրքի բույրը...

Ասածն ինչ է՝ համակարգիչը գրքից է, կարևոր ճիշտ օգտագործելն է:

Մարթա Մինասյան

Հուսանկարը՝ Նելի Խաչատրյանի

Երրորդ, բայց վերջին անգամ

Երկի հիշում եք, վերջերս
Հայաստանում տարածված
համաձարակի մասին... Զնայած
զիսավոր վարակաբան Արա Ասոյանը
ինձ լսելով երկի կուղղեր, ասելով,
որ համաձարակ չէր... Ինչու՞: Այդ
ժամանակ, նոյնիսկ հումորով,
բոլորը հավաստիացնում էին, որ
երեք խողովաների անունները Նաֆ-
Նաֆ, Նիֆ-Նիֆ և Հ1-Ն1 են: Ի դեպ,
հանրապետության բնակիչներից
շատերը նաև համոզված էին, որ խոզի
գրիա կարող են ընկնել խողերի հետ
շփվելով, կամ խոզի միս ուտելով:
Զգիտեմ՝ ինչի միս ուտելուց են
թոքարորդ ընկնում, բայց այդ
ընթացքում արդեն երրորդ անգամ
թոքարորդ տարա: Ցավոք, արդեն
հիվանդանոցում բոլորը ինձ
լավ ճանաչում են, մոտ 2 շաբաթ
հիվանդանոցում էի: Պայլատում
մենակ էի առաջին մի քանի օրը, հետո
բերեցին Գեղամին՝ 3 տարեկան,
վառ երևակայությամբ ու շատ
հասկացող մի երեխայի: Առաջին օրը
ջերմությունը չէր իշնում, բժիշկները
ջերմաչափ էին դրել, իսկ Գեղամն
անընդհատ մորն ասում էր.
-Մամ, հանի ջերմությունս, հանի, էլի,
ջերմությունս, - ջերմաչափի հետ էր...
Զաջորդ օրը լավ էր, աշխուժացել էր:
-Էս ի՞նչ ա,- հիվանդանոցի աթոռների
վրայի անցքերը ցոյց տալով

հարցրեց:

-Էդ... Աթոռի աչքերն ա,-
պատասխանեցի:
-Դա՞ , էս էլ բերա՞նն ա:
-Դա, բերանն ա:
Երեխաների հետ զգոյշ, չէ՞ , պիտի
խոսել. Նրանց երևակայությունը շատ
վառ է, նրանք նաև կարծում են, թե
մեծերն ավելի շատ բան գիտեն...
Դըմ... Թյուր կարծիք:
Այդ օրվանից անընդհատ նոյն
անցքերը ցոյց տալով հարցնում էր.
-Էս ի՞նչ ա:
-Ուղարկի անցք ա, Գեղամ:
-Չէ... Աչքերն ա,- բարկացած
պատասխանում էր նա,-վայ, տես,
վազում ա:
-Ո՞վ ա վազում:
-Չէ՞ս տենում, պատի վրա, վազում
ա,- Գեղամը երբեք քո հարցին չէր
պատասխանում, նա միշտ իրենն էր
կրկնում: Իսկ ես միշտ փորձում էի
հասկանալ, թե այդ փոքրիկի զիսոս
ինչեր էին պատվում, այդ ինչեր էր
նա տեսնում պատերին, բայց երևի
չափազանց մեծ էի այդ ամենը
հասկանալու համար:
Գեղամին մի քանի օր անց դուրս
գրեցին: Մոռացա գոնե մեկ անգամ
նկարել այդ «փոքրիկ իշխանին»:
Թեև շատ եմ կարոտում նրան, բայց
հուսամ, այլև երբեք հիվանդանոցում
չենք հանդիպի:

Նելի Խաչատրյան

Խունացած բուժկետ

Ինչքան էլ ցավով եմ նշում, բայց
մեր փոքրիկ զյուլում՝ Կալավանում,
թեթև հիվանդներին անզամ դժվար
է օգնություն ցուցաբերել: Փոքրիկ
բուժկետը, որն արդեն բավական
ժամանակ է վերանորոգման կարիք
ունի, միայն սովորական դեղերով
կարող է օգնել: Բայց այնտեղ էլ
այնքան խոնավ է, որ նոյնիսկ
պատերն են բորբոսնում, իսկ դեղերը
այդ պայմաններում դժվար երկար
պահպանվեն:

Դիշում եմ, տարիներ առաջ, երբ
նոր էր վերանորոգվել, հաճախ էինք
գնում դեղեր ստանալու: Նոյնիսկ
մեծ մեթենայով բժիշկներ էին գալիս,
զյուլացիները իրենց խնդիրներով
դիմում էին և անվճար օգնություն
ստանում:

Դիմա էլ առաջվանը չի,
խոնավությունից բուժկետը
աստիճանաբար ահավոր տեսք
ստացավ, իսկ բժիշկները դադարեցին
այցելել, և այդպես հիվանդներին
առաջին օգնությունը ցուցաբերում են
տաճ պայմաններում, իսկ հետո, եթե
հիվանդությունը խորանում է, հիվանդի
ազգականները նրան տանում են
հիվանդանոց՝ կամ Ճամբարակ, կամ
Դիլիջան, կամ մեկ այլ հիվանդանոց:
Երբեմն՝ շատ ուշացած: Բայց մեզ
համար արդեն սովորական է դարձել...

Էլյանորա Բալյան

Խորհրդավոր հանգստություն

-Վերջին ժամը չեք անում: Տուն գնացեք:

-Երևի ընկեր Զիլինգարյանը այստեղ չի, - անցավ բոլորիս մտքով, բայց ոչ մեկս շմտածեցինք վատի մասին: Բարձր տրամադրությամբ դուրս եկա դպրոցից: Եվ առանց շտապելու, վայելելով արևի ցերմությունը և պարզ երկնօրում ճախրող թռչունների ընկերակցությունը, մտքերիս մեջ սուլված հասա տուն: Սակայն այդ խորհրդավոր նորությունով հագեցած օրը սկսեց ինձ տարօրինակ թվայի:

Զգիտեմ ինչպես, բայց գգում էի, որ վատ բան է լինելու... Որոշ ժամանակ անց զանգ ստացա ընկերուիուց:

-Ման գիտե՞ս, ինչի են ծեզ տուն ուղարկել,- հարցրեց նա:

-Դժ պատմության ժամն էր: Երևի

ընկեր Զիլինգարյանը գործեր ուներ:

-Զէ, Ման, Ղարաբաղում պատերազմ է սկսվել:

-Պատերա՞զմ...

Այդ պահին սիրտս սկսեց արագ բարախտել, արյունը երակներումն սկսեց եռալ: Ուզում էի վեր կենալ և զնալ Ղարաբաղ: Մի միտք էր պատվում գլխում: Բայց ինչո՞ւ: Ճիշտ է, զարմանալի չէր ու ինչ-որ մի տեղ նաև սպասելի էր: Բայց միևնույն է, ինչո՞ւ պատերազմ սկսեց: Այդ գոյցին սկսեց արագ տարածվել: Որտեղ գնում էիր՝ նոյն թեման էր, նոյն խոսակցությունները: Մի տեղ անիծում էին թուրքին, մյուս տեղում հավաքվածները ուզում էին րոպե առաջ հասնել Ղարաբաղ: Եվ ամեն հայր ցանկանում էր այդ պահին զնալ և իր որդու փոխարեն կանգնել սահմանին:

Զնայած այդ նորությանը, ամեն ինչ շարունակում էր մնալ առաջվա նման: Երեխաները խաղում էին բակում, պարապողները շտապում էին պարապմոնթի: Ամեն ինչ հանգիստ էր:

-Այնտեղ ական կա, հիմա կպայթի:

Շուտ, վազենք...

-Գնացինք, արագ:

-Սպասեք՝ գայս եմ:

Երեխաների խաղի բնոյթն էլ փոխվեց: Գնդակով խաղալու փոխարեն նրանք «զենք» էին վերցրել: Եվ «պատերազմ» էին կոչում իրենց խաղի անունը: Միշտ ասել եմ, որ դեռ վաղ տարիքից երեխայի մեջ ձևավորվում է հայրենասիրությունը: Շատերը համաձայն չեն այս մտքի հետ, կյինեն նաև մարդիկ, որ ինձ սխալ կիամարեն: Բայց ես կասեմ միայն. Եկեք ձամբարակ և կիամոզվեք, որ ճիշտ եմ:

Մենք ունեցել ենք հերոսներ, ունենք հերոսներ և կունենանք: Ցավալի է, բայց կյանքն է այսպիսին: Ու նրանք գնում են, որ շարունակեն երկրի վրա սկսած իրենց գրղը: Նրանք գնում են, որ երկնքից հսկեն ու պաշտպանեն մեզ այնպես, ինչպես դիրքերում:

Մանե Մ. Սարգսյան

Լուսանկարը՝ Նելլի Խաչատրյանի

Կողմանական պատկերապետ

ՄՆԱԳԱԾՔ Գյուղե՞ր Են

Անցյալ դասին մենք «Հայաստանի աշխարհագրություն» առարկայից անցանք Արագածոտն մարզը: Բնականաբար, սկսեցինք քաղաքներից և գյուղերից: Ուսուցչուին ասաց, որ մեր մարզում՝ Արագածոտնում, կա 3 քաղաք՝ Աշտարակ, Ապարան և Թալին: Ես հարցողից:

-Մնացածք գյուղե՞ր Են:
Դե, բնական է, պատասխանը եղավ.
-Բա քեզ սագե՞ց:
Համենայնեպս, ես չի սպասում նման փոքր թիվ: Ինձ շատ հետաքրքրեց մյուս մարզերում քաղաքների թիվը, և ես սկսեցի «գիրք կրծել»: Փաստորեն Հայաստանի ամենաշատ քաղաք ունեցող մարզը Լոռին է՝ 8 քաղաք, նրան հաջորդում են Կոտայքն ու Սյունիքը՝ 7-ական քաղաք, Գեղարքունիքն ու Տավուշը՝ 5-ական քաղաք, Արարատը՝ 4 քաղաք, Արագածոտնը, Արմավիրը, Շիրակն ու Վայոց Ձորը՝ 3-ական քաղաք: Ընդհանուր առմամբ, Հայաստանում կա 48 քաղաք, մայրաքաղաք Երևանը չհաշված:

Ես հետաքրքրվեցի նաև հարևան պետություններում քաղաքների թվով: Վրաստանում կա 62 քաղաք, Աղբյուշանում՝ 78, Իրանում՝ 198, Թուրքիայում՝ 630: Դրանով ես նույնպես չքավարարվեցի: Ես փնտրեցի գերտերություններում քաղաքների թիվը, և ըստ վիճակագրական տվյալների, ԱՄՆ-ում կա 30000 քաղաք, իսկ Ռուսաստանի

Դաշնությունում՝ 100000: Այնուհետև ես գտա ամբողջ աշխարհում քաղաքների թիվը՝ 2667417: Եվ այս փոքրիկ հետազոտության ժամանակ ինչքան թվերը մեծանում էին, այնքան ավելի շատ էի զարմանում: Ու ինձ համար շատ ցավախ է, որ աշխարհի 2667417 քաղաքից ընդամենը 48-ն է Հայաստանին պատկանում: Հետո մոտածեցի. լավ է թիվ, բայց թող մեր բոլոր քաղաքներն իսկապես քաղաքի նման լինեն, ոչ միայն անունը լինի քաղաքը:

Անժել Թորոսյան

Սովորեք շախմատ խաղալ

**Հարցազրույց
հայրիկին՝ շախմատիստ Կարապետ
Թօվմասյանի հետ**

Հայոս բազմակողմանի զարգացած մարդ է: Ունի մի քանի մասնագիտություն: Դրանցից մեկը շախմատն է, որը կարող եմ ասել, իր առաջին, ամենակարևոր և ամենասիրելի մասնագիտությունն է:

-Պապ, պատմիր շախմատում քո առաջին քայլերի մասին:
-Առաջին քայլերս արել եմ մանկուց, սովորել եմ ծնողներիցս և մեծ եղբայրներիցս: Ուսուցիչ չեմ ունեցել, սովորել եմ՝ նայելով նրանց խաղերը:
-Կարելի է ասել, որ ոգեշնչվել ես նրանց խաղո՞վ:
-Այո, ինչպես նաև քերիներիս նայելով ցանկացել եմ խաղալ:
-Իսկ հիշո՞ւմ ես քո առաջին

պարտությունն ու առաջին հաղանակը:

-Հիշում եմ առաջին պարտություններս, երբ խաղում էի եղբայրներիս հետ, ու նրանք ինձ հաղթում էին: Կյանքի 6 տարեկան: Ես լաց էի լինում: Հետո արդեն, կամաց կամաց ուժեղացա, սկսեցի հաղթել, ու նրանք էին արդեն բարկանում: Տասու էլ ասում էր. «Տղա, դու չամչնա՞ս, քո մեծ ախապոր կկրես»:

-Ո՞րն է եղել ամենատպավորիչ մրցաշարը:

-Բանակից նոր էի եկել, գնացել էի Նոր Հաճն՝ քեռուս տուն: Սուրիկ քեռիս ասաց. «Եղվարդի առաջնությունն է, կուզե՞ս մասնակցելու: Ես էլ ասացի, եթե հնարավոր է՝ ինչի՞ն, չէ: Մի քանի հոգով գնացինք: Առաջին փուլում բերին պարտվեց: Երկրորդ փուլում արդեն ես էի խաղում՝ նոյն շախմատիստի հետ: Արագ հաղթեցի ու գնացի քեռուս մոտ: Նայեց ինձ ու հացրեց. «Դո՞ւ, հաղթեցի՞՞ն»: Ես էլ ասացի. «Քեռի ջան, բա ես կթողմե՞մ մեկը քեզ հաղթի»: Քեռիս իրեն լավ գգաց ու սկսեց հաղթանակներով առաջ գնալ: Քեռուս «դոլս» տվեցի:

-Ի՞նչ է տվել, և ի՞նչ է տախս շախմատը քեզ:

-Հանգստություն: Բարկացած պահերին խաղում եմ ու հանգստանում: Բայց պարտվելուց չեմ բարկանում: Շախմատի շնորհիվ ձեռք եմ բերել շատ ընկերներ Հայաստանում ու Արցախում: Ու ամեն տարի անհամբեր սպասում ենք մրցաշարերին, որ տեսնենք մեր ընկերներին, կարուտներս առնենք: Շախմատով գրաղվելով՝ մենք ջահելանում ենք:

-Իսկ որտե՞ղ են տեղի ունեցել այդ մրցաշարերը, որտե՞ղ ես ծանոթացել ընկերների հետ:

-Խաղացել ենք ոչ միայն քաղաքում և մարզում, այլև Երևանում, Ջերմուկում, Ծաղկաձորում:

-Ըստ քեզ, ինչպե՞ս կարող է շախմատն ազդել մարդու վրա:

-Շախմատը, մարդուն տախս է մտածելու՝ առաջնայնը երկրորդականից տարբերելու ունակություն, կյանքում, տարբեր իրավիճակներում՝ ծիշտ կողմնորոշվելու, գնահատելու, վերլուծելու կարողություն:

Էմմա Թօվմասյան

Օտարությունը երբեք հայրենիք չի դառնա

Հարցազրույց հայրիկիս՝ Ռոստամ Աղազարյանի հետ

-Հայրիկ ջան, որտե՞ղ ես ծնվել:

-Ես ծնվել եմ Իրանի Փերիա գավառի՝ հայկական Սանգիբարան գյուղում: Նոյն թվականին տեղափոխվել ենք Խապահան քաղաք՝ Նոր Ջուղա:

-Իսկ ի՞նչ եղավ այնտեղի հայության հետ:

-Դիմա Սանգիբարանում ոչ մի հայ չկա: 1972 թվականին ունանք գնացել են Թեհրան, Նոր Ջուղա, մնացածն է՝ Հայաստան:

-Իսկ ինչպես սէիբ Նոր Ջուղայում պահպանում ձեր հայությունը:

-Իրանը տվել էր մեզ իրավունքներ և հարգում էր մեր կրոնը, մշակույթը: Այնտեղ ունենք 12 հայկական եկեղեցի, մանկապարտեզ, ճախակրթարան, միջնակարդ դպրոց, ավագ դպրոց, «Հայագիտական» համալսարան: Անզամ հայկական անուններով փողոցներ ունենք՝ Հովհաննես Շիրազի, Եփրեմ Խանի, Սասունի փողոցը, և այլն...

-Ե՞ր և ո՞ւմ հետ եկար Հայաստան:

-Հայաստանի անկախացումից հետո իրավեր ստացանք Հրազդան քաղաքից՝ հորեղբորս կողմից: 1991 թվականին ծնողներիս և քոյրերիս հետ եկանք Հայաստան: 1992 թվականին ծանրութագուշ՝ Շուշան Գրիգորյանի հետ: Շատ մտերիմ էինք, և ծնողներս ուրախացան, որ հայաստանցի աղջկեր եմ կնության առնում:

-Եր ծնվեց եղբայրս, ինչո՞ւ որոշեցիր ընտանիքով վերադառնալ Իրան:

-Ծնողներս երազում էին, որ տունը լցվեր բորսիկի ուրախ ծիծաղով, նաև՝ կինս ծանրութանար հայկական համայնքի հետ:

-Ինչպես սէիբ այնտեղ կյանքը: Ինչո՞ւ էիր զբաղվում:

-Այնտեղ ունեինք մեր ժաշարանը: Ընտանիքի պայմանները լավ էին: Թեև, Իրանում ունեինք իրավունքներ, բայց հայրենիքը միշտ էլ ձգում էր: Այնտեղ զբաղվում էի սպորտով (թերվանդոր, բռնցքամարտ), կազմակերպում էի սպորտային միջոցառումներ, իսկ ազատ ժամանակ, որպես հորի, նկարչություն էի անում նկարիչ Երվանդ Նահապետյանի հետ: «Արարատ»

մարզամշակութային կենտրոնում ունեցա մի քանի ցուցահանդես:

-Ինչո՞ւ որոշեցիր չտեղափոխվել ԱՄՆ՝ քոյրերիդ և եղբայրներիդ հետ, և վերադարձար Հայաստան:

-Երկար տարիներ՝ ապրելով օտարազիմների հետ, միշտ երազել եմ ապրել Հայաստանում: Ապրելով նրանց հետ, դու կամաց-կամաց ձոլվում ես: Իմ կարծիքով, դա կարելի է «սպիտակ ջարդ» անվանել: Եթե հայր մտածում է, որ պետք է պահի իր ինքնությունը, մշակույթը, լեզուն, ուրեմն պետք է ապրի Հայաստանում: Երբ բոլոր բարեկամներս գնացին ԱՄՆ, մենակությունը ինձ համար շատ դժվար էր, և երբ վերադարձանք Հայաստան, դու անընդհատ զարմանքով հարցում էիր ինձ, թե արդյո՞ք մենք հայ ենք: Իմ դրական պատասխանից հետո շատ էր ուրախանում, որ մենք ապրում ենք Հայաստանում:

-Կցանկանայի՞ր նորից ապրել Իրանի հսկամական Ղանրապետությունում:

-Ոչ, քանի որ այստեղ ամեն ինչ հարազատ է: Ճիշտ է, Իրանը իս երկրորդ հայրենիքն է, սակայն այնքան ջերմ չէ, ինչպես Հայաստանը:

-Իսկ ինչո՞ւ չես ուզում, որ մենք գնանք ԱՄՆ:

-Ես չեմ արգելում, ուղղակի, դուք պետք է ծառայություն մատուցեք հայրենիքն: Մարդը, եթե հայրենիքով չի ապրում, կարծես արմատից կտրված ծառ լինի: Եթե դուք ընդմիշտ հեռանք հայրենիքից, ձեր սերունդները անհետ կծովվեն օտարներին: Խոսք եգարփակեմ Գյոթեի բառերով՝ «Օտարությունը երբեք հայրենիք չի դառնա:

Տաթևիկ Աղազարյան

Մեր ընկեր-կենդանիները

-Միս ուտում ե՞ս:

-Չեմ ուտում:

-Ինչի՞ չես ուտում:

-Բուսակեր եմ:

-Բայց միսը պարտադիր ա մարդու օրգանիզմի համար:

Ու նմանատիկ օրինակները շատ են: Ինչպես հասկացաք՝ ես բուսակեր եմ: Ինչ ինձ հիշում եմ, միս չեմ ուտում: Միգույն պատճառն այն է, որ երբ փոքր էի, ինձ հարազատ դարձած ոչխարին մորթեցի՞ն:

Բուսակերությունը նորմալ բան է, չնայած, որ ինձ շրջապատող մեծահասակները փորձում են հակառակը համոզել: Անընդհատ ասում են, որ օրգանիզմին անհրաժեշտ սպիտակուցներ կարող եմ ստանալ միայն մսից: Իրականում դա այդպես չէ: Կան շատ այլ մթերքներ, որտեղ բավականին սպիտակուցներ կան, օրինակ՝ ծվի մեջ, կարտոֆիլի և այլն:

Գիտեք, շատ հաճախ է պատահել, որ մեծերը համոզում են իրենց պատրաստած մսով ինչ-որ ուտեստ համատեսմ, ասում են, որ հաստատ կիավանեմ ու կսկսեմ միս ուտելը:

Բայց պատճառն այն չէ, որ ինձ դրու չի գալիս մսի համը: Ես չեմ կարողանում միսը բերանս դնել կամ նոյնիսկ ծեռք տալ: Այս, երբ պատկերացնում եմ, որ էդ միսը մի ժամանակ ողջ կենդանի էր, քայլում էր, շնչում, միգույն ծագություներ ուներ ... Չէ... Չեմ կարողո՞ւ:

Անհնարին բան եմ ասում, բայց եկեք պատկերացները, թե աշխարհում ոչ մի կենդանի չի սպանվում մարդու ցանկությունները բավարարելու համար: Յաշայի չէ՞ր լինի: Մարդիկ իրենց արդարացնում են, թե դա գոյության կրիվ է, օրենք, և ուժեղը հաղթում է թույին: Ճիշտ չէ:

Մեզ բոլորին էլ փոքր ժամանակ սպիտեցնել են, որ թույին պետք է օգնել: Ո՞ւր է մեր մեջ կորուս մանկությունը: Այս, կենդանիներն էլ են վախենում, ցավ զգում: Նրանք էլ, ինչպես և մենք, բնության մի մասնիկն են: Եվ բնությունը այսպիսի դաժանություն չի հանդուրժում... Սիրե՞ք ձեր ընկեր-կենդանիներին:

Հասմիկ Դավթյան

Հասմիկ Դավթյան

Լուսամարտ Անդրանիկ Առաքելյան

Կյանքս պարով, պարս կյանքով է լեցուն

Հարցազրոյց Ագարակ համայնքի գյուղապետի տեղակալ,
«Տնացոյց» ազգագրական երգի-պարի խմբի անդամ Ռուբեն Կարապետյանի հետ
-Պարոն Կարապետյան, մի փոքր պատմեք ձեր մասին:

-Նախ ասեմ, որ մեր գյուղը հիմնադրվել է 1918 թ.: Գյուղի հիմնադրիմերը են Վան-Վասպուրականից: Ժողովուրդը Անդրանիկի խմբի ուղեկցությամբ փախել է Էրգրից, ենել ու հիմնել է Ագարակը, բայց գյուղը բազմիցս իշխատակվել է պատմության մեջ սկսած 5-6 րդ դարերից, երբ Արշակունի արքաները այստեղ հաստատվեցին ու կառուցեցին ՍԲ Ստեփանոս Եկեղեցին:
Իսկ ինչ վերաբերում է ինձ, ես այս գյուղի առաջին սերունդներից եմ: Ծնվել եմ 1942 թվականին, երբ Երկիրը խիստ պատերազմական վիճակում էր: Շատ ծանր տարիներ էին, բայց ժողովուրդը միահամուռ աշխատում էր թիկունքում, որ հաց ու հագուստ հասցներ գինվորին: Տասն ներորդ դասարանու մեջ սկսած մեջնական մասնագիտությունը մասնագիտություն է դարձել: Երկու տեխնիկում եմ ավարտել՝ միջին մասնագիտական կրթություն ստացել, և՝ որպես մեխանիկացիայի, և՝ տնտեսագետ-նորմավորողի մասնագիտությամբ: Աշխատել

եմ Արգմի-Շամիրամ ջրանցքի տեխնիկական ապահովման կետում տասնինգ տարի: Երեսուն տարի աշխատել եմ արհմիության դեկավար: 1997 թվականից աշխատում եմ գյուղապետարանում՝ որպես գյուղապետի տեղակալ:

-Այսքան տարի աշխատում եք գյուղապետարանում, ինչո՞վ կառանձնացնեք Ագարակը հարևան գյուղերից:

-Տարիներ առաջ Ագարակ և Ոսկեվազ գյուղերի միջև մրցույթ էր: Ագարակը պիտի բնութագրել Ոսկեվազին, Ոսկեվազը՝ Ագարակին: Մենք ներկայացրեցինք ոսկեվազիներին որպես աշխատասեր, փառահեղ ժողովուրդ, ելակ աճեցնող, խաղաղասեր... Նրանք մեզ ներկայացրեցին մազապուրծ, տկլոր, փախած-եկած վայրի ժողովուրդ, որ չգիտեմ՝ ինչը ինչից է... Մենք մեր հարևանների հետ միշտ համերաշխ ենք եղել: Չնայած այսպիսի բնութագրին, այսօրվա Ագարակը շեն է ու ծաղկուն, և մենք հպարտ ենք, որ այդ մազապուրծ ու անհագուստ ժողովույթ այսպիսի առողջ ու մտածող սերունդ է ծնվել: Այսօր Ագարակը հպարտ է իր արժանավոր զավակներով, ովքեր շանք, եռանդ ու միջոցներ չեն խնայել իրենց ծննդավայրը հնարավորինս բարեկեցիկ դարձնելու համար: Այսօր մենք ունենք գործող եկեղեցի, որտեղ ամեն կիրակի Պատարագ է մատուցվում, ունենք հուշարձան-կոթող, որը հավերժացնում է Եղեռնի, Մեծ Հայրենականի և Արցախում ընկածների իշխատակը: Ունենք

խաղահրապարակ, սպորտդահիճ, կանգառ: Եվ այս ամենն իրականություն է դարձել Ագարակի պատվավոր համագյուղացի, բարերար Հրայր Պողոսյանը: Ագարակն առաջինն էր, որ մեծարեց լեզենդար «Արարատի» ֆուտբոլային թիմի հաղթանակի քառասնայակը, և հենց Հրայրը օգնությամբ էլ գյուղի կենտրոնում վեր խոյացավ քարե հուշակոթողը:

-Մենք գիտենք նաև, որ դուք գրադպում եք պարարվեստով:

-Պարել սովորել եմ իմ պապերից, ովքեր գաղթել են: Հարսանիքների ժամանակ փոքր հասակում տեսել եմ ու հետաքրքրվել եմ: Պապիկս է ինձ սովորեցրել պարել, քանի որ այն ժամանակ պարի խմբեր չկային: Պարի խմբեր սկսել են գործել 1956-1957 թթ.: Ագարակը պարի խումբ ուներ, մենք պարում էինք, իսկ 1961 թվականին փառատոնի ընթացքում հայթող ժամաշվեց մեր գյուղը:

Պարում էինք ազգային պարեր՝ քոչարի, լուրկե, քերծի, մարտական պարեր, ասքարի, մայրոկե, մայրոնե... Բոլորովին վերջերս ստեղծվեց ազգագրական «Տնացոյց» խումբը, և ես ընդգրկվեցի այդ խմբի մեջ: Ոչ ոք ինձ չի ասե՛ էս ոտքը այստեղ դիր... Ես ինչպես սովորել եմ իմ պապերից, պարում եմ այդպես: Իսկ «Տնացոյցից» երեխաներին ես եմ սովորեցրել, թե որ ոտքը ինչպես պիտի դնեն: Հիմա նրանք պարում են իմ գլխավորությամբ:

-Ինչո՞ւ որոշեցիք պարել:

-Նախ, պարը արվեստ է, երիտասարդ և առողջ է պահում մարդուն: Պարելիս հոգին ամուր է լինում, մարդն իրեն համարձակ ու զգաստ է զգում: Նետո ես որոշել եմ պարել, քանի որ այդ կերպ կարող եմ սերունդներին փոխանցել իմ պապերի ու ժողովույթի էությունն ու ազգային առաջարկությունը: Իմ կողմից սխալ քայլ կիմեր չպարելը, քանի որ մեր պապերը փախել-ենել են, որ փրկեն հայ մշակույթը, իսկ ես, որ հայ եմ, ոչ մի քայլ չձեռնարկե՞մ հայի էության պահպանման ու հաջորդ սերունդներին փոխանցելու համար: Գյուղի մշակույթի տանը բարձակ անվճար դասընթացներ եմ կազմակերպել երեխաների համար, եկել են, սովորել են...

-Ինչպիսի՞ն պիտի լինի հայը, որ աշխարհին օրինակ ծառայի:

-Ոչ թե պիտի լինի, այլ կա: Ես շքել եմ ողջ Եվրոպայով: Ամեն տեղ հայ կա, ու

այդ հայն ինչ որ բանով տարբերվում է մյուսներից: Մենք պիտի լինենք ուշադիր, ունենանք առողջ դատողություն և խոնարի լինենք:

-Ասացիք, որ շրջել եք Եվրոպայով:
Պարե՞լ եք այնտեղ: Ինչպե՞ս են ընդունել Եվրոպացիները հայ մշակույթը:

-Պարել եմ Ռուսաստանում, Հայովայում, Խոսիայում... Խոսիան մեր պարն ընդունեց հածովքով:
 Հաճույքով ասելը թիչ է, ընդունեց մեծ սիրով, զարմանքով, որ մեր մեջ կա այսպիսի ձգուում, շարժ: 2013թ. Պարի մրցույթի ժամանակ հայկական պարը հաղթեց Եվրոպականին, ու դիպլոմը շահեցինք մենք:

-Ի՞նչ ունենք սովորելու աշխարհից:

-Խոտայիայի Նորմա քաղաքում մենք դուրս էինք եկել հեծանիվ քշելու: Մի տասնորսամյա առջիկ մեր հետևից էր գալիս հեծանիվով: Գալիս է հեծանիվով, կանգնում է, իշնում, ասֆալտի վրայից մի բան է վերցնում, զցում աղբամանը: Ապակու կտոր էր: Ես կցանկանամ, որ իմ երկրում էլ այդպես լինի. Երեխաները մտածեն, եթե այս բանը իրեն չի վնասում, ուրիշ մեկին կարող է վնաս տալ:

-Ի՞նչ կմաղթեք մեզ:

-Մաղթում եմ մեր երկրին խաղաղություն: Միայն խաղաղության ժամանակ մենք կարող ենք լավ պետություն ու ժողովուրդ ունենալ: Առողջություն մեր հայերին ու բոլորին...

Հարցազրույցը վարեցին՝ Դիանա Հովսեփյանը, Սարգս Մելքոնյանը,
Լենա Խաչատրյանը, Անահիտ Նազարյանը, Տաթև Հակոբյանը

Հովհաննավանքը նորից աղոթում է

Երեմնի հզոր Հովհաննավանք մենաստանը ամայի էր: Կարծես դարեր շարունակ եկեղեցու ներսում չէր լսվել միաբանների աղոթքը, երգեցողությունը: Այդ երգեցողությունը փոխարինվել էր աղավնիների ծվլոցով: Կարծես աղավնիները շարունակում էին վանքի հարածամ աղոթքը, որպեսզի երբեք չընդհատվի: Մարդիկ խորհրդային իշխանության բոնապետական ազդեցության ներքը նորացել էին հավատքը, եկեղեցին: Վանքը լսվել էր և կամաց-կամաց ավերվում էր:

2010 թվականին, Աստծո կողմից ընտրված մի եկեղեցական՝ Տեր Եփրեմ Զարգարյանը, եկավ և իր ծառայությունը բերեց համայնքին և եկեղեցուն: Սկզբում շատ ծանր էր նրա համար, քանի որ մարդիկ եկեղեցի չէին ուզում գնալ: Տեր Եփրեմ քահանան այդ ամենից չէր հուսահատվում և շարունակում էր աղոթել համայնքի համար: Եկեղեցու

գանգերն ամեն օր դողանջում էին, մարդկանց կանչում Սբ.Պատարագի, ժամերգությունների:

Երբ մտնում էի եկեղեցի, տեսնում էի, թե ինչպես ամրող գյուղի բնակչությունից ոչ ոք ներկա չէր արարողություններին, բայց քահանան այդ ամենից չէր վհատվում և մենության մեջ կատարում էր ծառայությունը: Իրոք շատ մեծ էր նրա հավատքը, որովհետև որոշ ժամանակ անց ժողովուրդը, տեսնելով հոգևորականի նվիրվածությունը, սկսեց այցելել եկեղեցի:

Հովհաննավանքը կենդանացավ: Հոգևորականը կատարեց իր գործը, և այս ամենից հետո՝ 2015 թվականին, թողնելով հնագույն վանական համալիրը, ծառայության անցավ մեկ ուրիշ վանքում:

Նրա գնալուց հետո մարդիկ վախով էին լցված, որ կմնան առանց հոգևորականի, բայց այսօր Տեր Օշին քահանա Յայրապետյանն է շարունակում գործը:

Մերժա Ղազարյան

Արարատի մասնակից պատուակներ

Ավագը, ցեխը և մեր գյուղի չեղած ասֆալտը

Առհասարակ մարդկանց հուզում են տարբեր խնդիրներ: Դրանք կարող են լինել համամարդկային, անձնական, համայնքային և այլ թեմաներով: Եթե կարդացի վերնագիրը, առաջինը մտքովս անցան համամարդկային

մինչև դրանք մաքրեինք: Մի անգամ էլ պոլիէթիլենային տոպարկներով փաթաթեցի կրշիկներս, բայց դա էլ չօգնեց: Մենք գյուղի բնակչութերով միշտ մտածում էինք, որ գոնե ավագով պատեհն փողոցները: Կարծում էինք՝ դա ինչ-որ չափով հարցը կլուծի: Եվ այսպես, մի գեղեցիկ գարնանային արևոտ օր, դպրոցից տուն գալիս, անտվոր աշխատություն նկատեցինք մեր փողոցում: Բոլորը դրսում էին:

Լուսավորչ. Արմավագը մասնակիությամբ

տարբեր խնդիրներ: Բայց հետո մտածեցի, որ համամարդկային խնդիրներից խոսում են գրեթե բոլորը, և քացի այդ, մեր համայնքն էլ պակաս խնդիրներ չունի, որոնք ինձ հուզում են: Այնպես որ, ես այսօր կխոսեմ մեր համայնքին վերաբերող խնդիրներից: Դա մեր գյուղի անբարեկարգ ձանապարհների խնդիրն է: Եթե մոտենում է գարունը, և սկսվում է ձնիալի շրջանը, առաջացած հսկայական ջրափոսերը և ցեխը անանցանելի են դարձնում ձանապարհները: Փոքր ժամանակ ջրափոսերը ինձ լճացնեցին կարծիքություն և անձնային առաջնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը: Եթե առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը, որ առաջնորդությունը պահպան է անձնային առաջնորդությունը:

Նրանք հարթեցնում էին իրենց բակի դիմացի ավագի կույտերը: Մենք շատ էինք ոգևորվել, որ վերջապես գյուղում մի տեղաշարժ երավ, թեկուզ և փորք: Կարծեցինք, թե վերջապես լուծվեց այդ խնդիրը: Այս, դա ինչ-որ չափով լուծեց, բայց մի նոր խնդիր առաջացավ: Գրեթե անհնար էր ավագի վրայով քայլելը: Այնպիսի տպավորություն էր, որ քայլում, քայլում էինք, բայց այդպես էլ տեղ չէինք հասնում: Եվ ես հաճախ մտածում էի, որ գոնե մի քիչ շատ անձրև գար, որ ավագը իրեն ինչ-որ ծնով արդարացներ: Միևնույն է, ավագը չի կարող փոխարինել ասֆալտին: Հուսով եմ, մի օր դրա հերթն էլ կօք: Եվ, ընդհանրապես, մենք միշտ բողքելու մի առիթ գտնում ենք: Այդպիսին են մարդիկ, նրանք միշտ մի բանից դժգոհ են և անընդհատ ձգուում են ավելիին: Դա մի կողմից լավ է, մյուս կողմից՝ վաստ:

Աննա Անդրեասյան

Մեր թաղը

Ես ապրում եմ «աշխարհից հեռու», բայց այս աշխարհի մի մասը կազմող գյուղում՝ Շենկում: Գյուղս մեկն է Արարատյան դաշտի այն գյուղերից, որտեղից ամեն առավոտ կարելի է տեսնել Արարատը: Գյուղիս մասին խոսելիս ակամայից ուզում եմ ասել. -Սա իմ գյուղն է Չափսերով այնպիսին,

Որ կարող է մարմար ժամանում էր գյուղում: Այս թաղի համբաւ ծանազում է ամրոջ գյուղում: Այնտեղ, ուր ավարտվում է դարձնում դասերը: Յավաքվում ենք ընկերներով՝ տղա, աղջիկ, և սկսում ենք ասել ու խոսել, խնդալ ու խաղալ մինչև որ մութն ընկնի: Ամառները ավելի երկար ենք մարմար դասում: Մեր երգիծաբանները իրենց կատակներով ապահովում են մեր ծիծաղը, հաճախ նոյն կատակը մեկնից ավելի անգամ կրկնելով: Դե, էլ ի՞նչ հավաքներ առանց խաղերի: Խաղում ենք, խաղում, այնքան, մինչև հարևանությին բողոքում է մեր ձայներից:

Այս ամենը ավելի հետաքրքի դասում է ցողովի սեղողնին: Մեր հավաքոյթները համեմվում են ցողովի թթու ու հյութեղ համերով: Խակ հարց չափացած էլ, թե լուծվելու այդ ցողովի մեջ առաջնորդը էր հյութեղը:

Քանի որ խոսք գնաց հարևանի այգուց ու ցողովներից, սեղության մեջ կատակը մեր համար էր կատակը մեկնի գործի ժամերը: Բախտներս բերեց, ու նա տանը չէր: Սովորաբար ցողովի գնում էինք բոլորով: Ամեն մեկս մի աշխատանք էր կատակում՝ մեկը քաղում էր, մյուսը՝ ծառի տակից բոնում, երրորդը՝ հսկում, որ մարդ չգա:

Արդեն այգում էինք: Դեռ մի քանի հատ էլ չէինք քաղել, համկար լուր բերին, թե տանտեղը գալիս է: Ուր որ է՝ ուզում էինք փախմել, բայց չհասցրինք: Տանտեղը եկավ: Մի

քանի փոքր ծառեր կային այգում:
Մի 6 հոգով թաքնվեցինք դրանց
հետևում: Դեռ թաքնված էինք, երբ
սկսվեց ուժեղ անձրև: Մեկն ասում էր.
-Էկեր՝ դուրս գանք: Ավելի լավ է՝
բռնվենք, քան թրջվենք:
-Չէ՛, չէ՛, որ բռնվենք, էլ ցոգոյի երես
չենք տեսնի,- գոչում էր մեկը մի ուրիշ
կողմից:

Այսպես երկար որոշում էինք դուրս
գալ, թե ոչ, իսկ անձրևը գնալով
ուժեղանում էր: Չնայած ընկերների
հետ արժեր ժամերով մնալ անձրևի
տակ ու թրջվել: Երևի մեր բախտից
էր, որ անձրևը շուտ կտրվեց: Հարմար
առիթ գտանք, որ ոչ չտեսնի, ու
դուրս թռանք այգուց: Ուժից գլուխ
ջուր էինք եղել:

Բոլորը անձրևի ժամանակ մեզ էին
փնտրել, իսկ մենք ասացինք, թե
թաքնվել էինք մի ծառի տակ, որ
չթրջվենք: Մեր հավաքած ցոգոյների
կեսն էր մնացել միայն: Դրանք էլ
կերանք ու զնացինք տուն:

Այս դեպքից հետո էլ երբեք հարևանի
այգի չմտանք, անգամ երդ տանը չէր:
«Կշտացել» էինք գլխներին եկածից:
Չնայած դրան, մեր թաղում
իրիկուները իհմա էլ անցնում են
առաջվա նման, բայց առանց ցոգոյի:
Եվ վերջում, եթե օրերից մի օր մեր
հարևանը կարդա սա, թող ների մեզ,
ու մեր չարաճիությունները:

Անուշ Մկրտչյան

Քարի, Ես Հովհաննեսն եմ

Ես Հովհաննեսն եմ, արդեն չորս
տարի է, ինչ ցանկանում եմ գնալ
Ճեմարան և դառնալ հոգլորական:
Այդ որոշման մեջ մեծ է դաստեկիս
դերը: Այնպես էր ստացվել, որ մի
միջոցառման ժամանակ ես պետք
է կատարեի Սահակ Պարթևի
դերը: Հագուստի համար դիմեցի
Մեծամորի Սուրբ Ղազար Եկեղեցու
քահանա Տեր Տաթևին: Այնուհետև
սկսեցի հետաքրքրվել և ամեն
կիրակի գնալ Եկեղեցի, մասնակցել
պատարագներին՝ սովորական
հավատացյալների նման: Արդեն
մեկ ամիս անց բարձրացա խորան և
սկսեցի ծառայել Աստծուն:
Այդ մասնագիտությունը ընտրելու
համար շատ են պատճառները:
Ես կարծում եմ, որ յուրաքանչյուր
քրիստոնյա պետք է իր ծառայությունը
մատուցի Աստծուն: Օրինակ, ինձ
համար դա դրսուրպվում է Եկեղեցի
գնալով և պատարագներին
մասնակցելով: Այս ամենի հետ
մեկտեղ ես չեմ դադարում
հետաքրքրվել այլ բնագավառներով:
Օրինակ՝ հաճախում եմ
լուսանկարչության դասերի, գնում եմ
բանավիճային ակումբ, մի խոսրով,
շատ այլ հետաքրքրություններ ունեմ:
Եվ կարծում եմ, հոգլորականը պետք

է բազմաթիվ հետաքրքրություններ
ունենա, խորը գիտելիքներ բոլոր
բնագավառներից, որպեսզի
հետազոյում, երբ իրեն որևէ
հարցով դիմեն, պատրաստ լինի
պատասխանել ցանկացած հարցի:

Հովհաննես Ղուկասյան

Լուսամկան՝ Ձեռնա Պետրոսյանը

Հայ կնոջ անկոտրում ոգին

Մորաքոյս՝ Խաչատրյան
Աննան, ծնվել է Անիի շրջանի
(այժմ՝ Շիրակի մարզ) Սարակապ
գյուղում: Գյուղը սահմանակից է
Թուրքիային:
-Մորաքոյս, որտեղից են Ձեր
արմատները:
-Պապս և տասն Անիի տարածքից
են (այժմ՝ Թուրքիայում): Տասն
մեզ միշտ պատմում էր 1918թ-ի՝
Սարդարապատի ճակատամարտի
փախենքախի մասին, որի անմիջական
մասնակիցը հենց ինքն է եղել:
Այդ ժամանակ նա եղել է 30-36
տարեկան: Ունեցել է մեկ աղջիկ:
Պապս գտնվել է ԱՄՆ-ում՝ Կոլումբիա
քաղաքում:
-Իսկ ի՞նչո՞ւ էր Ձեր պապը ԱՄՆ
մեկնել:
-Նա գնացել էր արտագնա
աշխատանքի: Գյուղում այդ
տարիներին մարդիկ այնքան էլ
լավ չեն ապրել: Տասն ասում էր, որ
գյուղի տղամարդիկ հավաքվում էին և
փորձում աշխատանք գտնել երկրից
դուրս՝ գյուղում թողնելով կանանց ու
երեխաներին:
-Հետաքրքիր է: Իսկ ի՞նչ է պատմել
Ձեր տատը հենց 1918թ-ի դեպքերի
մասին:
-Քանի որ իրենց գյուղը գտնվում
էր Ամի քաղաքին շատ մոտ,

Հուսանկարը՝ Էլեն Գլորֆայան

մինչև կոտորածը, թուրքերի
կողմից բազմից ենթարկվել էր
հարձակումների: Յշշում եմ տասիս
խոսքերը. «Գիշեր էր: Թակեցին
մեր տան դրուց: Ալեքսանը՝ պապուդ
եղբայրը, բացելով այն, տեսավ իր
թուրք ընկերոջը, ով թաքրուն եկել էր
հաղորդելու թուրք հրոսակախմբերի՝
մոտալուտ հարձակման մասին: Նա
գորչացրեց րոպէ առաջ լքել գյուղը,
որպեսզի անզեն ժողովուրդը սրի
չքաշվի: Ալեքսանը որոշեց գնալ
փաշայի մոտ բանակցությունների՝
իր հետ վեցնելով իմ ուսեղենի
մեծ մասը: Նա պիտի ժամանակ
խնդրեր փաշայից, ժողովորին գյուղից
դուրս համեռ համար: Փաշան տվել
էր մի քանի ժամ ժամանակ:
Յորերը, որոնք լիբն էին ցրունով,
ծածկել էի աղբանոցի ալբով, որ
հետ վերադառնալուց հայ ունենանք:
Սելերի վրա տեղավորեցինք այն, ինչ
հնարավոր էր, և ճանապարհվեցինք
դեպի Էջմիածին: Ծերերը մնացին
գյուղում, նրանք հրաժարվում էին լքել
իրենց գյուղը: Ալեքսանը՝ թողնելով
մեզ, միացավ Անդրանիկի գորքին
(Անդրանիկ Չորավար): Փախուստի
ճանապարհը շատ դժվար էր: Ինձ հետ
էր մեր հարևանի հարսը՝ իր նորածին
երեխան օրիկին:
Ճանապարհին ջուր տեսնելով կանգ
առանք: Բոլորը ուժասպառ էին:
Մի փոքր հանգստանալուց հետո
շարունակեցինք ճանապարհը:
Բավական առաջ էինք գնացել, երբ
հանկարծ շրջվեցի և նկատեցի, որ
նորածինը մոր օրկլում չէ: Յարցի՞
ո՞ւ է երեխան, իսկ նա ասաց, որ իրեն
հազիկ է քարշ տախի, և երեխային
թողել է ջրի ափին: Ես կանգնեցի այդ
բոլոր սելերը, ամբողջ ճանապարհը
ուժրով հետ գնացի ու վերադարձի
երեխային՝ բարկանալով մոր վրա:
Դժվարությամբ հասանք Էջմիածին:
Երևան տանող ճանապարհ փակ էր,
իսկ հետևից զայս էր թուրքի ոհմակը:
Անձրև էր, ցուրտ: Ինձ հետ էր նաև
իմ երեքամյա աղջիկը՝ Լիան, ով շատ
հիվանդ էր:
Բոլորս հավաքվել էինք եկեղեցու
մոտ, բայց մեզ ներս չէին թողնում՝
դարպանները փակ էին:
Ականատես եղանք թուրմանյանի այն
պատմությանը, երբ նա կաթողիկոսին
բացել տվեց եկեղեցու դոմերը և մեզ
ներս տարավ:
-Իսկ այդ ի՞նչ պատմություն էր:
-Կաթողիկոսը հեգմանքով ասել
է նրան. «Դու գիտե՞ս, թե ում
հետ ես խոսում: Ես Ամենայն

Հայոց կաթողիկոսն եմ», իսկ
թուրմանյանը պատասխանել է՝ «Ես
էլ Ամենայն Հայոց բանաստեղծն
եմ: Պետք է մտածել այս ժողովորդի
մասին»:
Այսպես բացվել են եկեղեցու դրուերը, և
մարդիկ խուժապահը ներս են լցվել:
-Իսկ հետո՞ւ, հետո ի՞նչ եղավ:
-Տասու հիշում էր. «Մեջքից հանեցի
ուկե գոտիս, որ մի կոտր հաց
կարողանամ գնել երեխայիս համար:
Երկու օր հետո աղջիկը՝ չղիմանալով
ցրտին ու սովին, մահացավ: Նրան
թարեցինք հենց Սուրբ Գևայան
եկեղեցու բակում:
Ժողովուրդ խուժապի մեջ էր: Ուզ
էջմիածինը լի էր գաղթականներով՝
մեծ ու փոքր՝ իրար վրա լցված:
Մարդիկ շանում էին փախչել,
հեռանալ, փրկվել... Համկարծ մի
ծիավոր հայտնվեց, մի հայ կին:
Սուրբ ճեղքն էր առել և կոչ էր անում.
«Տիամարդիկ՝ վեր կացեք, մի՞թե
պիտի թողնեք ծեր կանանց ու
երեխաներին սրի քաշեն: Ուշի եկե՛ք,
պիտի պայքարել, ոչ թե փախչել...»:
Նա կարծես մի արհական ոգի դրեց
բոլորի մեջ: Բոլորը ուժի ելան, գենք
առան ու գնացին դեպի պայքար:
-Իսկ ի՞նչ եղավ Սարդարապատի
ճակատամարտից հետո:
-Տասու շարունակում է. «Մինչև
ճակտամարտի ավարտը մնացինք
Էջմիածնում: Հաղթանակից հետո,
երբ արդեն ամեն բան գրեթե
հանդարտ էր, վերադառնանը գյուղ.
բարեբախտաբար այն չէր անցել
թուրքերի տիրապետության տակ:
Գյուղի տեսարանը
ամենասարսափելին էր: Ծերերը
և նրանք, ովքեր չէին հասցրել
փախչել, դաժանաբար սպանվել էին,
մորթվել: Նրանց մարմինները լցված
էին թոնիրների, ցորենի հորերի մեջ:
Մի մասին էլ հավաքել էին ու այրել
մարագներում»:
Տասու դրանից հետո ունեցել է
վեց երեխա, որոնց պահել են մեծ
դժվարությամբ:
Միշտ հիշում էր այս դեպքը, պատմում
էր, որ մենք էլ իմանայինք, թե ինչ են
առել մեր ժողովորդին:
Պատմում էր հայ կնոջ ամուր և
անկոտրում ոգու մասին: Եվ իհմա էլ
մենք, այսքան տարի հետո, տեսնում
ենք նոյն վայրագությունը, կարծես
վերապուր այն, ինչ եղել է մեկ դար
առաջ...
Քրիստինե Եփրեմյան

Իմ գյուղը. Արմավիրի մարզ, գյուղ Ակնալիծ

Ես ապրում եմ Ակնալիծ գյուղում և անշափ սիրում եմ իմ գյուղը:
Գյուղն ունի մոտ 3300 բնակիչ:
Բնակչության հիմնական գրաղմունքը հողագործությունն է:
Հողագործությունը համարվում է ապրուստի միջոց գյուղի 90 տոկոսի համար: Այստեղ կա լիճ, այն գյուղի զարդն է: Լճի անունով է գյուղը կոչվում Ակնալիծ: Հիմա լիճը շատ վաս վիճակում է. Տարեցտարի ավելի շատ է մամռակալում:
Գյուղում կարիքավոր մարդիկ շատ կան, բայց ուզում եմ առանձնացնել մի կողմանը, ում տեսնում եմ ամեն օր: Այսօր մոտեցած նրան:

-Կարելի՞ է մի քանի հարց տալ: Ինչո՞վ եք գրաղվում օրվա ընթացքում:
-Տան գործերով, խնամում եմ եղայրներիս երեխաներին:
-Քանի՞ հոգի է ապրում Ձեր տանը:
-Երկու եղայրներս իրենց կանանց հետ, իննու երեխաները և ես:
Եղայրներս ու հարսներս ամբողջ օրը աշխատում են, և իմ ուսերին է տան ամբողջ գործը: Տանը ջուր չունեմ ու բերում եմ հարևաններից: Շատ հաճախ նրանք էլ չեն ուզում տալ:
-Կարո՞ղ եմ Ձեզ լրացներել:
-Մենակ դա էր ինձ պակաս... Դա էլ ու վերջ: Ես ո՞չ դրա ժամանակն ունեմ, ո՞չ էլ տրամադրությունը:

Մեր գրուցն ընդհատեցին երեխաները: Նրանք իրենց բազմաթիվ հարցերով ու պահանջներով խանգարում էին մեզ: Ես շարունակեցի գրոսանքս: Թիշ այն կողմ տեսնելով մի խումբ երեխաների, սկսեցի նկարել նրանց խաղերը: Նրանք, ինձ տեսնելով, ավելի աշխուժացան: Ինձ գրավեցին երկու փոքրիկները: Նրանք ծիծաղում էին ու խաղից անտեղյակ թռչկոտում: Մասնաւ ու Սուսանիկն էին: Երեխաների մեջ կային երկվորյակներ: -Ի նշ նման եք իրար,- ասացի ես:
-Մենք իրար նման չենք, մեր մայրիկն էլ է այդպես ասում,- ասաց նրանցից ամենաաշխույժը՝

Սյուզաննան:

- Սիրո՞ւմ ես դպրոցը, հարցրի Սյուզաննայի քրոջը՝ Դիանային:
- Ես չեմ սիրում դպրոցը, հոնքերը կիտած ասաց նա:
- Նկատեցի, որ երկու տղա ուշադրությունն գրավելու համար պարում են:
- Մոտեցած նրանց ու հարցրի.
- Զարաձինե՞ր, քանի՞ տարեկան եք:
- Ես՝ ութ, ասաց Գրիգոր:
- Իսկ ես՝ տասը, ասաց Գարիկը:
- Մի պահ էի ընդամենը հայացքս կտրել Սուսանիկից ու նկատեցի ավելյ ծեռքին, բակը մաքրելիս:
- Այդ տեսարանը բոլոր երեխաների ծիծաղն առաջարեց, սակայն նա այդ ծիծաղից ավելի էր ոգևորվում:
- Անվերջանայի թվացող ծիծաղից հետո երեխաները շարվեցին վերջին լրացնակարի համար:
- Սիրում եմ գրսնել գյուղում:
- Այստեղ ամեն բան հարազատ է: Զբոսանքին հիմնական վայրը Մշակույթի տան մոտակայքում գտնվող այգին է: Մշակույթի տան բակում կա հուշարձան՝ հանուն հայրենիքի զոհված համազյուղացի հերոսների հիշատակին: Տխուր պահերին զախս եմ այստեղ, նստում Արա Յարույունյանին նվիրված հուշարձանի մոտ և պատկերացնում, թե խոսում եմ նրա հետ: Արայի անունով է կոչվում նաև մեր գյուղի

դպրոցը: Արան այն քաջ տղաներից էր, ով իր կյանքը տվեց հանուն հայրենիքի: Այս նոյն Մշակույթի տանը սովորում եմ նկարել: Արդեն երեք տարի է՝ հաճախում եմ նկարչության խմբակ: Ուսուցիչս ինձ միշտ խրախուսում է, ասելով. -Զհանձնվես, մինչև վերջ գնա երազանքի հետևից: Եթե շատ աշխատես, յավ նկարիչ կդառնաս: Խմբակում պայմանները այնքան էլ բարվոր չեն, բայց բոլորս սիրով ենք հաճախում դասերին: Նկարում ենք տարբեր թեմաներով: Սիրում ենք կոմպոզիցիան, որի ժամանակ աշխատում ենք ամենատարբեր թեմաներով ու գույներով: Ես սիրում եմ գծանկարը, քանի որ մատիտի միջոցով եմ գգացած հանձնում թղթին: Գյուղի փողոցներով մեկ անգամ ևս անցնելով, այս անգամ լրացնական խցիկը ծեռքիս, հասկացա, թե ինչքան եմ սիրում այստեղ ամեն բան և ամենքին: Այստեղ է ապրում ընտանիքս, իմ խենթ համադասարանցիները: Գյուղում անցկացրած, դասարանիս հետ ունեցած յավ պահերը մի կյանք արժե, որը ոչ մի գանձի հետ չեմ փոխի:

Լյուբա Շառոյան

Երևանից Չորաթան կամ ընկեր Խամոյանը

Մարգարիտային ծանաչում եմ մոտ երկու տարի: Շատ կարծ ժամանակ անց հասկացա, որ ամենահետաքրքիր ծանրություններից մեկն է: Մի օր էլ ասաց, որ դիմել է Teach for Armenia ծրագրին և հավանաբար Լոռու գյուղերից մեկում ուսուցչուի կաշխատի:

Ուրախացա. շուտ-շուտ հանդիպելու հեռանկարը մեծ էր: Բայց Մարգարիտան տեղափոխվեց Տավոջի մարզի Չորաթան գյուղը, որտեղ էլ այժմ ապրում և աշխատում է: Ընկերներին շատ եմ պատմում Մարգարիտայի մասին, հայրտիւ հայրտ նշում եմ, որ Չորաթանում է աշխատում, ու երբ «տեղը չեն բերում» գյուղը, ավելացնում եմ. «Դե, էն, որ միշտ կրակոցներ են լինում»:

2016-ին Մարգարիտային մեկ անգամ եմ տեսել, մեր քաղաք՝ Վանաձոր էր բերել իր աշակերտներին՝ մասնակցելու անգերեն պոեզիայի մրցույթին:

- Ի՞նչը դրդապատճառ
հանդիսացավ՝ դիմելու TFA-ին:
- Հզոր հայրենիքի հիմքը կիրք ու նվիրված երիտասարդությունն է: «Դասավանդիր, Յայաստան» ծրագրի առաքելությունն է՝ ընծեռել հնարավորություն բոլոր երեխաներին ստանալու որակյալ կրթություն, և իր մասնակիցներին ուղարկում է հեռավոր ու ամենածանր վիճակում գտնվող դպրոցներ, որոնց անհրաժեշտ են տվյալ առարկայի որակյալ մասնագետներ: Ես շատ էլ ուզում աշխատել հեռավոր գյուղում ու երեխաների հետ: Երեխաների հետ աշխատելը մի այլ կարգի հածովը է պատճառում ինձ, ուստի սա շատ լավ հնարավորություն էր բացահայտել ինքը քեզ ու նոր համայնքը:

- Վճռական քայլ է, գիտենք՝ սկիզբը դժվար է: Ակզենական շրջանում առաջացան խնդիրներ՝ թե դպրոցի, թե երևանից Չորաթան տեղափոխվելու հետ կապված:

- Փոքրիկ գյուղ, որտեղ բնակչությունը պարծենում է իր գյուղով, ու ամեն ինչ փորձում են անել իրենց գյուղի բարորության համար: Զարմանում ես՝ տեսնելով, թե փոքրիկ գյուղում ինչպես են դպրոցում հոգատար ու մեծ սիրով աշխատում մանկավարժները և տնօրենը: Խնդիրներ չառաջացան. ուղղակի պետք էր շատ արագ

ընտելանալ ու ընդգրկվել համայնքին: - Չորաթանում լինելը արդեն ծրագրերին մեջ է մտնում:

**Ինչպես ընդունեցին
աշակերտները. նոր ուսուցչուի,**

այն է՝ անգերենի:

- Տարվա սկզբում, երբ հարցում էի, թե իրենց սիրելի աշակերտն որն է, ասում էին՝ ֆիզկոլտուրան: Շատ աշխատանք կար անելու, բայց տեսնում ես, որ աշակերտներդ արդեն շատ են սիրում անգերենը. գրադարանից անգերեն գրքեր են վերցնում ու կարդում, ուրախանում ես: Երբ նոր ես, քեզ սիրով են ընդունում, բայց կարևոր է, որ դա շարունակական լինի, ու քեզ և առարկադ միշտ սիրեն:

- Երազանքների ուսուցչուի, ինչ ես սովորել չորաթանցիներից:

- Աշակերտներից շատ բան կարող ես սովորել: Իրենց փոքրիկ աշխարհում իրենք փորձում են ամեն ինչ հավասար ու ազնիվ ծնով անել: Շատ արագ զգում են քո մտադրության մասին ու փորձում են օգնել:

Եվ պահ է լինում, հասկանում ես, որ դու իրենց նման ես քեզ պահում:

- Այսքանից հետո, ինչպես ես պատկերացնում իրաժեշտը:

- Դժվար է պատկերացնել, ու չեմ էլ փորձում, բայց աշակերտներս հաճախ են ինձ հիշեցնում՝ հարցնելով՝ հաստատ չե՞ք մնա այստեղ կամ մինչև 12-րդ դասարան չե՞ք դասավանդի մեզ: Նոյնիսկ ձմեռային արձակուրդի ժամանակ արդեն շատ էի կարուտել աշակերտներին ու անհամեթ սպասում էի, թե երբ եմ տեսնելու:

Հենց մտա դասարան, տեսա՝ ինչ ուրախությամբ էին աշակերտները սպասում ինձ:

**Մարգարիտայի հետ անվերջ
կզրուցեի, էլի հարցեր կտայի, բայց
հեռահար հարցազրույցից դժվար
քիչ բան կա: Ինչևէ, հարցազրույցից
հետո նրա աշակերտներից մեկին՝
11-րդ դասարանի աշակերտ
Յայկ Քալանթարյանին (ում հետ
ծանոթացել էի Անգերեն պոեզիայի
մրցույթի ժամանակ), խնդրել
էի պատմել Մարգարիտայից:**

Ստորև ներկայացնում եմ Յայկի

տպավորությունները.

«Մարգարիտայի մեջ ամենից շատ բոլոր գնահատում են աշխատանքի հանդեպ անսահման նվիրվածությունն ու մեծ սերը:

Ինձ համար կարևոր հատկանիշներից մեկը հայրենիքի հանդեպ տածած սերն ու անընդհատ որևէ օգուտ տալու փորձն է... էն, որ եկել ա Երևանից սահմանամերձ փոքրիկ գյուղ, որտեղ տների մեծ մասը կիսախարխով են, մարդիկ՝ քիչ, ու փորձում ա իր փոքրիկ ներդրումն ունենալ մեր երկրի լուսավոր սերնի վրա:

Գրավող հանգամանքներից մեկն էլ այն ա, որ ինքը շատ խելացի առ զարգացած: Կարծես դպրոցական լինի. անընդհատ նոր բան ա ուզում սովորի, փորձի, առաջ գնա:

Ու դրանով շատ ա օգնում:

Յամ էլ լայքում ա շուտ-շուտ ԴԴ»:

**Յարցազրույցը վարեց
Անահիտ Ղազախեցյանը**

Լուսանկարը՝ Արման Ղազախյանի

Վառարանի կողքին

Լոռու մարզի Վահագնի գյուղը ձմռանը ավելի շքեղ է դառնում: Քայլում են ծյունածածկ ծանապարհներով, եգրերին՝ ծյունից ծանրացած ծառեր են, իսկ ոտքերիդ տակ ճոճռում է ծյունը: Հատկապես հաճելի է, երբ ձմռանը բռնում են մառան տանող ծանապարհը, այնտեղ, որ պահվում են մայրիկի պատրաստած համեղ պահածոները: Երբ այլևս անելու ոչինչ չի մնում, հավաքվում ենք վառարանի շուրջը, մեկը կտրտում է կարտոֆիլը, մյուսը աղով համեմում է այն, իսկ ես սպասում եմ, թե երբ և ում է հասնելու առաջին «պիտօ»:

Բայց դա իհարկե, չի փոխում գյուղի միապարագ կյանքը: Զանձրոյքն ու անգործությունը ավելի է ծանրանում, և դրանից տիած ու դժվար, կարծում եմ, ոչինչ չկա: Անշուշտ, այդ ձանձրոյթից հարկավոր է ազատվել, և դրա տարբերակներից մեկն այն է, որ հավաքվենք մտերիմներից մեկի տանը: Բայց սա էլ սկսում է ձանձրացնել: Որոշեցի մի քանի հարց ուղղել դասղեկիս՝ ընկեր Ավագյանին, ավելին իմանալու համար:

-Ըստ ձեզ՝ ի՞նչ խնդիրներ ունի գյուղը ձմռան հետ կապված: -Իմ կարծիքով, առաջնային է տների տաքացման խնդիրը: Շատերը չչունեն գումար՝ վառելիք գնելու, մի կերպ են ծայրը ծայրին հասցնում: Բացի այդ, գրաղմունք չինելու պատճառով ձմռոր անչափ հոգնեցնող է:

Գոնե երեխաների համար պետք է կազմակերպվեն ձմռային խաղեր, մրցույթներ:

Այս, զբաղվելու բան չկա, անկեղծ ասած, միայն վառարանի կողքին նստելով, նարդիկը ու թղթախաղով, ձմռան օրերով պարզապես միապաղաղ գլորվում են: Գործերով լեցուն տարվա ընթացքում մարդիկ գրեթե չեն հասցնում հանգստանալ, և ձմռոր շատ լավ արիթ է մի փոքր առօրյա գործերից կտրվելու: Բայց ժամանակը հագեցած անցկացնելու ոչ մի միջոց գյուղում չկա: Շուտով գարունը կգա, և գարնանային եռուգետն ու կրկնապատկվող աշխատանքը երկար սպասեցնել չի տա:

Նելլի Բեգլարյան

Պատմություն արջից չվախեցող տղաների մասին

Այս դեպքը պատահել է շատ տարիներ առաջ պապիկիս, իր եղբոր՝ Բարկենի և հարևանի տղա՝ Սերյոժայի հետ, որի մասին էլ պապիկս պատմեց ինձ: «Ինստիտուտի ամառային քննաշրջանի ավարտից հետո գյուղ էի եկել: Սովորական մի ամառային օր էր: Հանկարծ դուռը բացվեց, և ներս մտան Բարկենը՝ եղբայրը, և հարևանի տղան՝ Սերյոժան: Բարկենի ձեռքում երկար, ժանգոտած դաշույն տեսա: Հարցիր:

-Էտ ի՞նչ խանչալ ա:

-Սերյոժայի պապինն ա,- ասաց Բարկենը:

-Բա էտ ի՞նչ պտի անեք,- հարցիր ես:

-Էքուց գնալու ենք մայինի, կարող արջ-մարջ պատահի, թոռ գենք ըլմի ձեռներս: Հա, կարո՞ղ ա դու էլ ուզենաս զաս:

-Հա, պարապ եմ, կգամ:

Տղաները մի սրոցաբար ձարին ու գործի անցան: Մի երկու ժամ դաշույնի վրի ժանգն էին մաքրում: Ի վերջո երևաց դաշույնի մետաղը, հետո մի քիչ էլ սրեցին ու համարեցին, որ արդեն պատրաստ է: Հաջորդ առավոտյան ամենքս մի դոյլ վերցինք, հայ վերցինք, ամենակարևորը՝ խանչալը, որով և զինվեց Բարկենը, ու ձամփա ընկանք: Գնացինք հասանք մեր գյուղի՝ Գյուլագարակի անտառ:

Մոտավորապես գիտենք, թե որտեղ կարա մայինա ընմի, հասնելով մեր իմացած տեղը, տեսանք, որ իրոք թիւրի վրա կարմիր-կարմիր մայինեք են կախված: Ակսինք ուրախ-ուրախ հավաքելի: Բարկենն ու Սերյոժը իրար հետ էին հավաքում, իսկ ես ջոկվելով նրանցից՝ խորացա անտառի մեջ ու սկսեցի ընդելից հավաքելի:

Բավականաչափ մայինա էի հավաքել, երբ մի թիւ մոտից հշամեղուներ նկատվեցին, որոնցից մեկը եկավ ու ինձ խայթեց: Վախթանգ Անանյանի «Որսորդական պատմվածքներ»-ից հիշում էի, որ դրանց կծածը վլանգավոր է մարդու համար: Արագործն հետ նահանջեցի և բարձր գոռացի:

-Տղե՞րը, շուտ արեք, փախե՞ք:

Հաջորդ պահին, երբ հայացք ուղղեցի ներքն՝ դեպի տղաները, տեսա մի գլորվող դոյլ ու անտառի

Լուսանկարը՝ Լիլիթ Սութիասյանի

թիւրի մեջ անհետացող տղաների թիկունքը: Այդ տեսնելով ծիծաղս չկարողացած զսպել և ծիծաղի միջից սկսեցի կանչել.

-Մի վախեցեք, հետ եկեք, հետ եկեք: Մի քիչ հետո տեսնեմ Բարկենը խանչալը ձեռին, Սերյոժն էլ որոյլը ձեռին, բարձրացան դեպի ինձ:

-Ո՞ւր ա արջը, ո՞ւր ա արջը,- այլայլված հարցրեց Բարկենը:

-Արա, ի՞նչ արջ, էդ իշամեղուներն էն հարձակվել ինձ վրա, ուղեցա ձեզ զգուշացնել, որ ձեզ էլ չկծեին: Բարկենը թե.

-Ա՛, բա մենք էլ կարծում էինք, թե արջը թեզ բռնել ա, էս անդեր ուղերներս էլ կարծես թե իրանք իրանց սկսեցին մեզ հեռու տանել: Կազելու ընթացքում էլ ձեռս կպավ ծղին, ու դոյլս ընկավ ձեռիցս: Ես էլ մտածեցի՝ պետի լավ ա փախենմ, քան դոյլի համար հետ դառնամ:

Ակսոս էր մայինեն, թափվեց: Մի քիչ ուշի գալուց հետո հասկացա, որ թեզ մենակ ենք թողել, Սերյոժն ասի՝ արի գնանք ախայորս փրկենք արջի ձեռից: Են էլ եկանք, տեսանք՝ ծիծաղում ես, մենք էլ հիմա զգիտենք՝ ծիծաղե՞նք, թե՝ լացենք:

Են Սերյոժն էլ թե.

-Շատ վախեցանք, սկսեցինք փախչիլք, տեսնեմ էս Բարկենը դոյլը ձեռից քցեց: Ասի՝ ոնց որ թեզ քցեց, որ պետի լավ փախչի, էտա ես էլ ուզեցա դոյլը քցեմ, բայց մատներս չքացվեցին: Էտ մի բանը լավ էղավ.

Գոնե մայինես չքափվեց:

Առ այսօր էլ այդ դեպքը իհշեխս սկսում եմ ծիծաղել:

Լիլիթ Սութիասյան

ԱՎՍՏՐՈՒՍԻ ՄԵԶ

-Ե-, տեսմեն՝ երբ պետք է էս գյուղում մի քան սարքին լինի...
Առավոտյան ժամը 9-ին կազմ-պատրաստ կանգնած էինք ավոտկայանում: Այս տարվա մեջ առաջին անգամ, ժամանակ գտնելով, որոշեցի բաց չթողնել առիթը և գնալ գյուղ:

Իմ գյուղը Արջուտն է: Առաջ այս գյուղի անունը Արջուտ (թուրքերն բառ) էր, հետո չփոխեմ ինչ պատճառով գյուղի մուտքի մոտ կանգնեցրեցին արջի արձան, իսկ նախկին չ-ի փոխարեն գրեցին՝ ջ: Վստահեցնում եմ ձեզ, այստեղ արջեր երթեք չեմ եղել: Գուցե միայն մ.թ.ա., ո՞վ իմանա, ամեն ինչ է ինարավոր է: Գյուղում ժամանակին շատ թուրքեր են ապրել, իսկ հիմա այստեղ միայն հայեր են: Մի քանի տարի առաջ գյուղում բավականին շատ բնակչներ կային, ինչը չեմ կարող ասել այսօրվա մասին: Եթե առաջ ավտոբուսում նստելու տեղ չկար, այսօր նստող մարդիկ չկան: Բնակելի տները շատ քիչ են, հիմնականում ամառանոցներ են, կամ էլ ուղղակի լքված տներ:

- Ձուրը էլի շատ քիչ էր: Ասում են՝ սարում մի քանի տեղից պայթել ա: Էն օրն էլ ինչ-որ որոշում էին՝ փող հավաքեն, սարբեն ու ամսեկան 500 դրամ մեկին տան, որ հետևի:
Գյուղը արդեն շատ երկար ժամանակ է, ինչ ունի ոռոգման խնդիր: Հաճախ են լինում վթարներ: Պատճառն այն է, որ խողղվակները գտնվում են գետնի երեսին և ծմեռը սառչում են ու պայթում, իսկ հետո էլ ուղղակի լավ չեն սարքած և հին են: Եթե այլ գյուղերում կան ջրի հսկողությամբ զբաղվող կառույցներ, այստեղ ամեն մարդ իր գլխի տերն է: Ոչ ոք ոչ մի քանի համար պատասխանատվություն չի կրում: Հողամասը ոռոգելու համար մարդիկ իրենց գրավանից ահօելի գումարներ են ծախսում: Ապա գախս է մի պահ, երբ ավելի շուտ նախընտրում են վաճառել հողամասը, քան թե ջուր ունենալու համար հերթական անգամ գումար ծախսել:

Գյուղում կան այլ խնդիրներ նույնպես: Օրինակ, ժամանակարիները, գազաֆիկացումը: Այստեղ ընդհանրապես գյուղում չունի ժամանակարի: Գյուղում չունի ասֆալտի գոմե մի փոքրիկ նշույլ: Զմոնը ընդհանրապես հնարավոր

չ գնալ գյուղ մի պարզ պատճառով՝ չկա այնպիսի ավտոմեքենա, որը կվարողանա անցնել այդ քարքարոտ, ծմունք սաղցակալած ծանապարհը: Ինչպես հասկացաք, գյուղի մեծամասնությունը զազ չունի, իսկ ունեցողները շատ մեծ ջանքեր և ֆինանսներ են ծախսել: Վերջին 5 տարիների ընթացքում մարգերի զարգացման ծրագրով մեր մարզի շատ գյուղերում տարբեր աշխատանքներ են կատարվել՝ գազամատակարարման, ջրամատակարարման, ծանապարհաշինության, տանիքների վերանորոգման... Մի՞թե Արջուտը Լոռվա մարզի մեջ չի մտնում: Այստեղ աշխատանքներ չեն կատարվում, գյուղը ընկել է հետին պլան և մոռացության է մատնվել: Պարզ է, թե ինչու են մարդիկ հեռանում: Եթե այսպես շարունակվի,

գյուղում շներն էլ կղադարեն ապրել: Այս ամեն ինչը գիտեի վաղուց, բայց չէի պատկերացնում, որ այսքան լուրջ կլինի, իսկ երբեմնի աշխույժ ավտոբուսում այսքան ծանր լռություն կտիրի...

Մարիամ Բարսեղյան

ՄՆԱԳ ԵՐԵՔ ԱՄԻՍ

Եվս մի փետրվարյան մառախլապատօր:

Քնարքաթախ աչքերով, սառած մտանք դպրոց:

Ինն անց վեց րոպէ է:

-Մի՞ ուշացեք, էրեխնք, էլ չտեսնեմ

ննան բան, - կիսաջղային ու

կիսաներողավիտ տոնով ասում

է փոխտնօրենը՝ արագ-արագ

աստիճաններն իշներվ:

-Ու՞՛, էս ինչ անհմաստ համակարգ ա, է, մեռանք արդեն. դաս, պարապմունք, դաս, շտեմարան, տնային, պարապմունք... Յետո էլ ասում էի՞ն ավագ դպրոցում կրկնուասց հարկավոր չի լինի, - փնտինթում եմ ես ու շտապում Արևի հետ մի նոր ու համոզիչ պատճառ մտածել մեր ուշանալու համար:

Վերջապես ծիծաղներս մի կերպ զսպերվ բացում ենք դասարանի դուռն ու «Շոնեկ» մոլուֆիլի կատվի անմեր հայացքով նայում ուսուցչուիուն:

-Ընկեր Յունանյան, կոշիկն էր պոկել, զնացինք, որ փոխի, - արդարանում է Արևը:

-Սուտասանի տունը իրենիվում է, ոչ ոք չի հավատում, - սուր պատասխանում է ընկեր Յունանյանը:

-Յա, բայց ճիշտ ենք ասում, է,- ու ես էի սկսում եմ ծիծաղել, ամոթից կարմրելու փոխարեն:

Մի կերպ ուղեղիս հրահանգում եմ, որ շարժվեմ դեպի տեղս: Վերջին նստարանին «հանգչում» է Մերին՝ մաթեմատիկայի բանաձևերը քթի տակ արտաբերելով, իսկ Հիան հավասարման անհայտի հայացքով նստած է կողքին: Վերջապես հասա այնքան սպասված աթոռիս, ու ինձ հանձնեցի նրան: Յիմա մտածում եմ, թե որ ժամին եմ լուծելու «անըստղուտ հայոց լեզվի սինլոր շտեմարանի տարտարոսյան 70 վարժությունները»: Ոչ մի կերպ չենք հասցնում համատեղել դասերն ու պարապմունք-

ները: Էլ չեմ ասում երեք առարկա պարապող աշակերտների մասին. ոչ քուն ունեն, ոչ էլ հասցնում են հաց ուտել: Ու, չգիտես ինչու, բացակայության ժամերն էլ կրատել, դարձրել են 80: 5 րոպէ էլ ուշանում ես՝ պատի անպայման նշանակեն: Ախր, մինչև գիշերվա մեկը, երկուար պարապմունք անելուց հետո այնպես ենք մրափում, որ թեկուզ գան ասեմ՝ 20 ենք ստացել ու ընդունվել համալսարան, մեկ է՝ չենք կարողանա վեր կենալ:

Իրադ հոյս ենք տալիս, որ մնաց 3 ամիս, և վերջ այս դժվար օրերին:

Դասը Բայարփի Բաղդասարյան

Ծառը

Տարիներ առաջ, երբ ավելի հաճախ էի գնում գյուղ՝ տատիկիս ու պապիկիս տուն, պապիկիս հետ ամեն օր դուրս էինք զայս մեր այգի գրոսնելու: Փարթամ այգի ունեինք, ամեն մի ծառն իր պատմությունն ուներ: Այգու ամենավերևում հաստարուն մի խնձորենի կար, պապս ասում էր. -Էս Արմենիս ծառն ա:

Արմենը հայրս է՝ պապիս մեծ որդին:

Ես ուրախանում էի, հպարտանում

երեխաների մոտ, թե գիտե՞ք, էս

իմ պապայի ծառն ա: Բայց երբ հպարտությունս մի քիչ անցավ, սկսեց

ինձ հետաքրքրել, թե ինչո՞ւ է սա իմ հոր ծառը: Մի անգամ էլ հարցրի պապիկիս.

-Պա՛պ, էտ խի՞ ա պապայի ծառը: -Երբ Արմենս ծնվեց, Յայկո պապը էս ծառը տնկեց, արդեն երեսունյոթ տարի ա անցել:

-Պա՛պ, երբ մարդիկ ծնվում են ու իրանց պապին ծառ ա տնկում, էդ արդեն իրանց ծամոն ա դաշնում:

-Յա, բա ոնց:

-Պապ, բա ես ծառ ունեմ:

Պապս ժպտաց, ու ցոյց տվեց խնձորենուց մի քանի մետր այն կողմ գտնվող երիտասարդ ծիրանենին: Ես արդեն ավելի հպարտ էի. այդ մեծ այգում ես էլ ունեմ իմ ծառը:

Յորս ծառը շատ էի սիրում, կարելի է ասել, ինչպես հորս: Օրվա մեծ մասը հայրս տանը չէր լինում, նրան փոխարինում էր իր ծառը: Երբ հորեղբորս երեխաները կոտրում էին ձյուղերը, պոկում տերևները, ես պաշտպանում էի ծառը ու ափսոսում ամեն մի տերևը, ամեն մի ձյուղը:

Ես կարծում էի, թե այդպես հորս են վսասում: Ակսում էի անհանգստանալ, անհամբեր սպասել հորս տուն գալուն: Արդեն մի ամիս է, որ գյուղ չեմ

գնացել, կես տարի է, որ այգում չեմ գրոսնել: Կարուտել եմ ամեն մի ծառը, ձյուղերը: Նրանք շատ ավելին գիտեն իմ մասին: Այգում տարեցտարի նոր ծառ է ավելանում, ամեն ծառն ունի իր տերը: Իսկ դա նշանակում է, որ մեր գերդաստանը մեծանում է:

Արուսիկ Սահակյան

Պապիկիս «տունը». այնտեղ, որտեղ ապրում է մանկությունս

Երբ ներս մտանք, առաջինը մեզ դիմավորեց ռադիոյի ձայնը, որը պապիկը միացրած էր թողել նախորդ օրվանց: Բարևելով պապիկին՝ հարմար տեղափոխեցինք պապիկի «տանը», քանի որ նրանց տանը ոչ ոք չկար: Պապիկի տունը իր արհեստանոցն է: Գտնվելով նրա համար այդքան հոգեհարազատ վայրում՝ սկսեցի մի քանի հարց տալ նրան:

-Պապ, իսկ դեմ չե՞ս լինի, որ հարցազրոյց վերցնեմ:
-Խի՞: Չնայած լավ, որ էդքան ուզում ես՝ վերցրու:
-Պապ, ես քեզ շատ եմ սիրում, - ոգևորված, որ հարցազրոյց վերցնելու

հնարավորություն եմ ստացել և սիրաշահելով պապիկին՝ սկսեցի հարցախեղդ անել նրան:

-Պապ, քանի՞ տարի առաջ ես հիմնել արհեստանոցը: Իսկ ո՞նց որոշեցիր արհեստանոց սարքել, - մոռանալով, որ պետք է թոյլ տամ, որ նա պատասխանի՝ ես շարունակում էի անընդմեջ նրան հարցեր տալ: Եվ հարցազրոյցից ընթացքը ընդհատում է մայրիկի զանգը: Պապիկս սիրում է մայրիկին բարկացնելու համար անընդհատ հիշեցնել, որ ոռուական ոուրլու փոխարժեքը գնալով իշնում է.

-Մամային ասա՝ ոռուին դարձել ա 7: -Պապ, մեկ ա, չի հավատա: Ամեն օր հենց քնից հելմում ա, առաջինը էր ա նայում. դժվար կարողանաս խարել: Լավ, արի շարունակենք մեր հարցազրոյցը:

-Մինչև այստեղ տեղափոխվելը կոռպերատիվ արհեստանոց ունեինք, տելեվիզոներ էինք ունեմոնտ անում,

տելեվիզոներ էինք ստանում-ծախում, հետո, որ զավողը փակվեց, էտ էլ փակվեց, որդեմ տեղափոխվեմ ստեղ, շարունակեմ:

-Լիիվ քո միջոցներով ես սարքել արհեստանոցը:

-Դա, բա ինչ: Էն դժվար տարիներին եմ սարքել, որ լոյս չկար, փող չկար: Ժամանակ ա եղել, որ դետալ, բան եմ ծախել, որ քար եմ ատել շարելու համար: Հետո ժամանակի ընթացքում քիչ-քիչ սարքել եմ էի ծերի հետ:

Պապիկիս շնորհիվ էր, որ անլոյս տարիներին մայրիկիս ընտանիքը և ամբողջ հարևանությունը կարողացել է դիտել «Ստրկուի հգալուր» և «Կասանդրա» հեռուստասերիալները: «Հենց լույսերը զնում էին, պապան իրա սարքերից բերում միացնում էր, ու սերիալ նայող հարևանությունը միանգամից հավաքվում էր մեր տանը՝ սերիալ նայելու», - միշտ ասում էր մայրը՝ «մութ ու ցուրտ տարիներից» պատմելիս:

-Մենա՞կ ես այստեղ աշխատել:

-Դա:

-Իսկ բոլոր մասերը դո՞ւ ես գնել, պապ: -Ասենք՝ ինչքան էն ժամանակ մենք առել ենք կոռպերատիվ արհեստանոցի համար, դրանք եմ բերել, ոե մնացածն էլ ժամանակի ընթացքում առել եմ:

-Իսկ այնտեղի էլ ես մենակ աշխատել:

-Չէ: Աշոտ պապին ա եղել (պապիկս ավագ եղբայրը). մեր կոռպերատիվի նախագահն էր: Հիմնականը ես ու ընկերս էինք աշխատում: Ինքն էլ երկիր քանդվելուց հետո, որ էտ ասդ գործարանները փակվեցին, զնաց Ռուսաստան: Բայց ես ասեցի՝ մնամ, ստեղ բգբզամ, մի բան անեմ, էի:

-Ուրիշ ի՞նչ կասես ծեր արհեստանոցի մասին. սիրո՞ւմ ես քո արհեստանոցը, - ինձ լրագրող պատկերացնելով՝ ասացի ես:

-Այս: Բա ոնց չեմ սիրում: Որ չսիրեի, սադ օրը կնստեի՞ ստեղ: Ինձ համար էս արհեստանոցը տուն ա, ամեն ինչ ա: Նստում եմ, հավեսով զբաղվում եմ, որ գործ էլ չլինի՝ ես ինձ գործ կճարեմ, մի բան կգտնեմ, կսարեմ, կձգեմ: Որ չսիրեի հիմա սրանք սադ ծախել էի, վերացրել էի: Ամեն մեկը իրա գործը պիտի սիրի, Շոհիկսիմ շան: Օրինակ, ես իմ գործը սիրում եմ, ի միջի այլոց չեմ անում էի: Սիրելով եմ անում:

-Պապ, բայց կրթություն ունե՞ս, որ կարողանում ես անել:

-Չէ: Ինձ-ինձ սովորել եմ, հետո զնալով, աշխատելով փորձ եմ ձեռք բերել: Զավոդում որ աշխատել եմ,

ապարատուրաներ եմ ունմոնտ արել. ըստեղից էլ քիչ-քիչ սովորել եմ: Կամ էս տելեվիզորներն ես ունմոնտ արել, կամ էն ապարատուրաները. նոյն բանն ա: Ընդեղ մագնիտաֆոններ, տելեվիզորներ, ռադիո էինք սարքում: Դամե թազա տելեվիզորներ, ռադիոներ էինք զավողներից ստանում-ծախում: Պապիկս մի քանի տարի առաջ իր արհեստանոցում նոյմիսկ փոքր սենյակ ուներ, որտեղ փոքրիկ մահճակալ կար, սեղան, աթոռներ, հեռուստացույց. մի խոսքով, տան գրեթե բոլոր հարմարությունները: Դա պապիկի արհեստանոցում մեր ամենասիրելի վայրն էր: Բայց հետո պապիկը տեղի պակասի պատճառով այն քանդեց: Եվ ահա կողքից իր դժգոհությունն է հայտնում քոյսը.

-Պապի, ինչի՞ ես քանդել, ես սիրում էի տեղյակը:

-Սպասի՝ հեսա գնամ շարեմ,- կատակի է տալիս պապիկս: -Ասա՝ էլ ի՞նչ ասեմ:

Մինչ ես նոր հարց կմտածեի, քոյսը իրեն հետաքրքրոր հարցը տվեց պապիկին.

-Իսկ ի՞նչ կա էն սեյփի մեջ:

-Դետալներ,- արհեստանոցի ամեն մասում պապիկի աշխատանքային դետալներն են:

-Դաստա՞տ դետալներ,- ծիծաղելով շարունակում է քոյսը: Պապիկը հաստատում է:

-Լա~վ: Դա ես դեռ կպարզեմ:

Պապիկը, վեր կենալով «իր տան» բազկաթորից, մոտենում է աշխատանքային սեղանին, միացնում

դրա վրա դրված սարքերից մեկը և բացատրում, թե ինչի համար է այն նախատեսված: Փաստորեն ես արդեն գիտեմ, թե ինպես են ստուգում.

արդյոք լարի միջով հոսանք անցնում է, թե՝ ոչ: Վերադառնալով իր տեղը՝ պապիկը շարունակում է.

-Առավոտից իրիկուն ստեղ մնալով՝ ավելի լավ եմ հանգստանում, քան թե տուն գնալով: Կոփեն իմ ծեռով սարքում եմ, խմում եմ, էդ բաժակները լվում-դմում եմ իրանց տեղը:

Այս ամբողջ ընթացքում շարունակվում էր լսվել պապիկի ռադիոյի ձայնը, որը առաջինը մեզ դիմավորեց. մեկ՝ նորություններ էին հաղորդում, մեկ՝ երաժշտություն էր հնչում.

-Պապ, սիրո՞ւմ ես ռադիո լսել:

-Չա, քա ինչ եմ անում: Ստեղ էլ ունեմ, գործի տեղն էլ ունեմ: Առավոտը մի կես ժամ շուտ եմ գնում, ռադիոն

միացնում եմ, նորություններ եմ լսում: Ստեղ էլ (արհեստանոցում) առավոտը հենց մտնում եմ, միացնում եմ, դամե մեկ-մեկ մոռանում եմ, գիշերն էլ եմ միացրած թողնում, իրան-իրան սաղ գիշեր երգում ա,- թեթևակի ժամանով ասում է պապիկը: -Ռադիոն լսվ բան ա. երաժշտությունը կա, նորությունը կա, ամեն ինչ լսում ես: Սերոնք են, որ հետաքրքրություն չունեն:

-Ո՞ր ալիքն ես հաճախ լսում:

-107.7-ը՝ Համբայի մեջ, էլի:

Դետաքրքիր գրուցից հետո պապիկին հրաժեշտ տալով՝ դուրս եկանք: Երբ հեռանում էինք, շարունակվում էր լսվել պապիկի ռադիոյի՝ մեզ ձանապարհող ձայնը, որը գնալով ավելի ու ավելի աղոտ էր լսվում...

Հռիփսիմե Եղիազարյան

Մի շերեփի ապուրի օրինությունը

Ամեն անգամ դպրոցից տուն մտնելիս տեսնում եմ մորս հոգատար ու քարի դեմքը, ով ինձ ուղեկցում է մինչև խոհանոց, որտեղ միշտ կգտնեմ համեղ կերակուրներ: Բայց լինում է, երբ ինչ-որ գործով տանից դուրս է զայխս, և ես ստիպված եմ լինում ինքնասպասարկմամբ զբաղվել: Եվ ահա մի այդպիսի օր մայրս տանը չէր, ավելին՝ տանը ոչ ոք չկար: Յամոզվելով, որ տանը մենակ եմ, սկսեցի խոհանոցում ուտելիք փնտրել: Ցավոք, ոչինչ չգտա ու սկզբում բարկացած, հետո հոգնած ու անհավես նստեցի այս հույսով, որ ուր որ է՝ մեկը կգա, ու մի բան կպատրաստի, որ ուտեն: Նստեցի, նստեցի ու մի քառորդ ժամից հասկացա, որ սովոր նեղում է: Վեր կացա ու որոշեցի մի բան պատրաստել ուտելու:

Ճիշտ է, ճաշ եկելու համար այնքան էլ հավես չունեի, բայց գործի անցա: Կաթսան դրեցի կրակին, ու որտեղից ծեռքս ինչ ընկավ, լցրեցի մեջք: Մի կես ժամից տարօրինակ ճաշս պատրաստ էր: Լցրեցի, սովից լեզուս դուրս գցած շան նման պատրաստվում էի ուտել, երբ... թըխկ, թըխկ. դրան ծայնն էր: Ստրիս մեջ բարկացած ասացի: «Վըխք, տեսնիս՝ ո՞վ է, որ հաց հարամ էրեց»:

Ու գրալը ծեռքիցս գցելով՝ գնացի տեսնելու, թե ով է: Երբ արդեն հասնում էի դրանը, գոռացի:

-Ո՞վ է:

Չայն չկա: Նայում եմ՝ մարդ էլ չկա: Եվս մի անգամ էլ գոռացի ավելի բարձր ու բարկացած:

-Ո՞վ է:

Էլ ոչ մի ծայն: Զարմացած ու զայրացած, մի քիչ էլ վախեցած գնացի ճաշս ուտելու: Գդայն արդեն հասցնում էի բերանիս, երբ նորից կրկնվեց նոյնը: Իրավիճակը այնպիսին էր, որ թվաց, թե մեկը հետո կատակել է լուզում: Էլի գոռացի: «Ո՞վ է, ի՞յա, վա՞աաայ», ու գնացի դեպի դուռը: Պատասխանի փոխարեն դրան երկու հարվածի ծայն լսեցի միայն: Բարկությունից դողալով կամ չգիտեմ, գուցե վախից, այնպես գոռացի, որ երբ տեսա վախեցած հյուրիս, ես էլ իր վախենալուց ավելի վախեցա:

Մի խեղճ կին էր, մոտ 80 տարեկան, արտահայտիչ կուզով, ճեփ-ճերմակ մազերով, որոնք լաշակի տակից ցից-

Գյումրի քաղաքի հնօրյա ոգին

Քայլում էի իմ սիրելի քաղաքի փողոցներով, զմայվլում նոր, գեղեցիկ շինություններով: Ամեն ինչ հիասքանչ էր, սակայն ինչ-որ բան պակաս էր: Ահա մեր շրեթ հրապարակը՝ զարդարված բազմաթիվ լուսերով, գեղեցիկ սալաքարերով: Շուտով մոտեցա իմ սիրելի փողոցին, այն փողոցին, որտեղ նկարահանվել են բազում ֆիլմեր՝ «Մեր մանկության տանգոն», «Յին օրերի երգը», «Կտոր մը երկինքը» և այլն: Փոքրիկ քառակուսի սալաքարերը, որոնք ժամանակի ընթացքում իրարից հեռացել են և պոկվել, շենքեր ու տներ, որոնք հիշեցնում են մեզ, թե ինչպիսին է եղել մեր իմ Գյումրին: Ահա այն պատմական պատշգամբը, որի վրա կանգնել է Գայա Նովենցը՝ «Մեր մանկության տանգոն» ֆիլմում: Այդ շինությունը դարձել է վիատակ, մնացել է միայն պատշգամբը և պատը, ներսում՝ ամբողջությամբ ավերակ է:

Դրանից մի փոքր հեռու գտնվում է կիսասպերակ թատրոնի շենքը: Այս թատրոնը նոյնպես ունի մեծ պատմություն: 1912թ. առաջին անգամ «Անուշ» օպերան բեմադրվել է հենց այստեղ: Դրա ներսում փլված է ամեն ինչ, միայն պատերն են մնացել իրենց գեղեցիկ զարդարանդակներով: Այս փողոցը, այս տները, սալահատակը, պատերը, այս ամենը հիշեցնում են մեզ Գյումրու

հին և դարավոր պատմությունը, հիշեցնում են, որ իմ քաղաքն ունի հայուրամյակների քաղաքային մշակույթ: Իզոր չեն գյումրեցիները կատակով ասում՝ Գյումրին հայրաքանքն է:

Երբ քայլում եմ այս փողոցով, ինձ գգում եմ իմ ժամանակներում, երբ «քաղցիները» պանված ու արժանապատվորեն դուրս էին զայխս քաղաքում ճեմելու, երբ ոսկեձեռիկ վարպետների արհեստանոցներում չէր դադարում մուրժի զնդոցը, երբ տղամարդիկ ֆայտոն նստած գրոսում էին քաղաքի փողոցներով... Երբ դիպչում եմ կիսասպեր տների պատերին, ես ինձ Գյումրու մի մասն եմ համարում:

Եվ վերջապես հասկացա, թե ինչն է պակասում մեր քաղաքի մյուս հատվածներում՝ Գյումրի քաղաքի հնօրյա ոգին:

Լիիթ Խառաւյան

Լիիթ Խառաւյան
լուսապատճեն

ցից դուրս էին եկել ու, ծիշտն ասեմ, շատն էլ դրամնից վախեցա: Անձայն կանգնել էր դիմացս ու նայում էր վրա:

-Քարեն, - հարցական դեմք ընդունելով, որով նաև հարցոնում էի, թե դու ո՞վ ես: Քարեն անպատասխան մնաց: Գյոլիսը կախելով քթի տակ խոսեց, ասելով.

-Մեռնի՞մ ջանիդ, բաժակըմ ջուր կուրա՞ս:

Ասացի՝ պայսի, հիմա կրերեմ: Ձուրը ձեռքիս հետ եկա, նայեմ՝ նստել է դրան մոտ, աստիճանների վրա: Դուրս էլ զզվելի շող էր, տեսա քրտնած էր, ջուրը տվեցի, վերցրեց խմեց: Խմեց ու կզկրտված մնաց: Սպասում էի գնար, որ ես էլ ներս գնայի, հաց ուտեի: Մի 5 րոպե նյարդերիս հաշվին մնալուց հետո, տեսա, որ ուզում էր գնար, ու դարձա՞ տուն մտնեմ, բայց չփախեմ ինչու, սիրու ճմլվեց: Չգիտեմ, դա խի՞նձ էր, թե՞ սով, թե երկուսը միասին, բայց վաս բան էր: Իսկոյն դարձա հետ ու գորացի.

-Տա՞տ, ա՞րի գնանք՝ հաց ուտենք: Նախքան դա ասեմ, որ խոլի տպավորություն էր թողել մոտս, ինչ-որ խոսել էի հետը, չէր լսել ու չէր պատասխանել, բայց հենց լսեց ասածս, միանգամից կրկոց ուղրելով դարձավ հետ ու արագ-արագ առաջ եկավ:

Շատ չերկարացնեմ, վերջը հասանք խոհանոց: Ճաշս սառել էր, տաքացրի, արդեն երկուսիս էլ լցրի ու նստեցի, որ ուտենք: Անձայն կերանք, կյանքումս առաջին անգամն էր, որ ուտելու ժամանակ պահպանվեց «ուտելու ժամանակ չեն խոսում» պատվիրանք: Երբ վերջացրինք, սեղանից մինչև դուռը ժանապարհելիս օրինանք տվեց:

-Քալա՞ ջան, սիրոտ միշտ ըրպես լեն մնա, ձեռդ էլ ըրպես դալար, ապրի՞ս, երկար արև՝ ունենաս:

Ասացի: «Ապրե՞ս, տա՞տ ջան», ու ժանապարհեցի գնաց...

Ու այդ օրն էլ, ճաշն էլ, տատիկն էլ, օրինանքն էլ միշտ կմնան իմ հիշողության մեջ:

Միայն թե անընդհատ մտածում եմ. ծեր տատն ինչո՞ւ էր դրսում, ո՞ւմ տատն էր, ինչո՞ւ ոչ ոք չուներ...

Մարիամ Վարժապետյան

Ուր են նրանք

Փոխվեց դարը, փոխվեցին մարդիկ, փոխվեց կյանքը: Դատարկ են բակերը, փոխարենը՝ լիբն են համակարգչի դիմաց նստածները: Ուր են պահմտոցի, բռնոցի խաղաղողները, տանից ուտելիք բերողները, խոտերի վրա փոքրիկ ձաշկերության կազմակերպողները և բակից տուն չգնալու համար ժամերով լաց լինողները: Զկան:

Յիմա բոլորը, այդ թվում և ես, համակարգչի դիմաց զորմիացած «selfie, copy past, wi-fi, okay, instagram» բառերը կրկնելով, ստեղնաշարի ստեղների հերթականությունը անգիր արած, ձեռքերի մատներն ենք շարժում և լարված կրանին նայում, որը կարծես պատուհան լինի հսկայական տեսարանով, ինչն էլ մեզ կախարդեց: Սարսափելի է: Մի՞թե այդ սարքը, ինչպես շատ հաճախ ասում է ուսուցչուիս, «սև յաշիկը», իրենից կարող է այդքան մեծ բան ներկայացնել: Արդյո՞ք ծնողների, ընկերների հետ հետաքրքիր ժամանակ անցկացնելը, դրա դրամական դրամական գործությունը, ինչը կարելի է փոխարինել մի սարքի հետ, որով ժամեր շարունակ հայերեն բառերը օտար տառերով հավաքում, ուղարկում ենք էրկանի մյուս կողմում գտնվողին, որը պարզ էլ չէ. արդյո՞ք այն անձնավորությունն է, ինչ երկայանում է, և անհամբեր սպասում չուշացող պատասխանին:

Փաստորեն, այս, որովհետև այսքան բանը գրելուց, մտածելուց հետո դեռ շարունակում եմ կտկտացնելով հավաքել մտքիս եկած նախադասությունները և դրա հետ մեկտեղ լարված նայել արկի լուսական փոխարինող էրկանին:

Սարսափելի է, մենք չենք գիտակցում, բայց անկախ մեր կամքից վնասում ենք մեզ:

Քոիփսիմե Բալոյան

Փիտոն

Իմ կատվի պատմությունը սկսվեց այս ժամանակ, երբ ես որոշեցի կատու բերել մեր տուն: Այդ ժամանակ նա մեկ ամսեկան էր: Ես նրան գտա մեր շենքի բակում: Նա շատ գեղեցիկ

էր, սև և սպիտակ նախշերով: Նրա անունը Փիտոն էր: Մենք բոլորս նրան շատ էինք սիրում և անգամ նրա համար հատուկ ուտեստներ էինք սարքում: Նա շատ քմահած էր, դրա համար մենք նրա համար միշտ ծովկ էինք տապակում:

Ինչքան մոտենում էր ձմեռը, այնքան դժվարանում էր նրան պահելը, բայց ամենավատը դա չէր: Մենք ապրում էինք շենքի 3-րդ հարկում, և դա դժվար էր կատվի համար, քանի որ նա ազատություն էր սիրում: Բացի այդ, կատվի մազից ես ու մայրս ալերգիա ունենք:

Մեր բարեկամները մեզ միշտ հորորդում էին «կորցնել» այդ կատվին: Նրանք կարծում էին, որ կատվի մազից հիվանդություններ են առաջանում:

Եվ ահա եկավ Նոր տարին: Մենք տոնածառ էինք դրեւ, և կատուն վազելով բարձրանում էր դրա վրա և գետնով տալիս: Բայց չնայած այդ ամենին, մենք նրան չէինք դադարում սիրել:

Տատիկս չէր հարմարվում և շարունակ զայրանում և ասում էր:

-Երիքի է, զըզվոքիք: Էնքան բրդի էնեն, օր վերջը հիվանդության տեր դառնան: Եր կատվին կորցրու: Մեծին չլսողը ողը քարին է զարկըվում:

Ճշշումները գնալով շատանում էին, և մայրս որոշեց կատվին «կորցնել»:

Մի երեկո, երբ իմ մորեղբայրը գնում էր Գյումրիի, մենք նրան տվեցինք կատվին, որ «կորցնի»:

Այդ դեպքերից հետո ես անընդհատ մեղավոր եմ ինձ զգում: Քիշում եմ Փիտոյին և այլս չեմ կարողանում անտարբեր անցնել մյուս կատուների կողղով: Ես հիմա կատուներին ավելի ու ավելի շատ եմ սիրում և շատ ժամանակ մտածում եմ. «Թող ըմբես եղիմի, օր էտ կատուն լավ տեր գրդնի»:

Չգիտեմ, Փիտոն լավ տեր գտա՞վ, թե...

Հարություն Հայրապետյան

Սուտը, մեծ քիթը և հայր

Երևի բոլորին էլ փոքր ժամանակ ասել են. «Սուտ մի՛ խոսիր, քիթ կմեծանա»: Ես բացառություն չեմ եղել, ինձ նոյնպես շատ հաճախ ասում էին այս արտահայտությունը և, որպես ապացույց, ցոյց էին տալիս Բուրատինոյի մովստֆիլմը: Ինձ շատ էր վախեցնում մեծ քիթ ունենալու միտքը: Եվ ամեն անգամ, երբ բակում խաղի ժամանակ մանկական ստեր էի ասում, վազում էի տուն ու երկար ժամանակ մնում հայելու դիմաց: Մայրս հասկանում էր ու հարցնում. -Ի՞նչ ես խարել: Ես անկեղծորեն պատասխանում էի, իսկ մայրս սփոփելով ինձ ասում էր. -Էս անգամ քիթը չի երկարի, բայց էլ չխարես: Շուտով իրար հերթ չտալով՝ անցան իմ մանկության օրերը: Ժամանակն էր դպրոց գնալու ու սովորելու հայոց ուկեղենիկ տառերը: Առաջին դասարանի վերջին ամսում, երբ կրկնում էինք տարվա նյութը, ուսուցչուին մեզ հանձնարարեց հետաքրքրաշարժ մի վարժություն: Դպրոցական օրն ավարտվեց: Գնացի տուն ու առանց ճաշելու սկսեցի գրել տնային աշխատանքս: Այսօրվա պես իիշում եմ գրի այդ էջը: Վարժությունը հետևյալն էր. հայ հայտնիներից մի քանիս մկարներն էին պատկերված, իսկ դրանց տակ խաչքարի տեսքով բաց էր թողնված տվյալ մարդու մասնագիտությունը: Գրված էր՝ հայ

մեծանուն _____, իսկ վերևում՝ Միեր Մկրտչյանի նկարը: Մենք պետք է լրացնեինք վանդակները: Այսպես, ես սկսեցի գրել (անկեղծ կինեմ՝ մի կերպ էի գրում, ծովուուրու տառերով): Արդեն հոգմել էի, երբ մկատեցի, որ երկու մկար է մնացել: Կարդացի՝ Մ-հ-ե-ր Մը-կըրտ-շան հ-ա-յ մե-ծա-նուն _____: Նայեցի մկարին ու գրչեցի. -Օ՛յ, ի՞նչ մեծ քիթ ունի, -ու գրեցի՝ սուտա-սան: Յաջորդը՝ Առ-նո Բա-բա-ջան-յան հ-ա-յ մ-ե-ծ... -Վայ, մի տես, մեզ ասում են մի՛ ստեր, իսկ իրենք այնքան են ստեր, որ երկի ամենամեծ քիթն ունեն, - ինձնից շատ գոհ գրեցի՝ խա-բե-բա: Աշխատանքները ստուգվեցին, ես սխալ էի գրել, ուսուցիչը ամորթանք տվեց ու նոյնին չլսեց իմ բացատրությունը: Տեսրիս մեջ հայտնվեց առաջին երկուսը: Երկար ժամանակ է անցել թե՛ երկուսից, թե՛ մանկության տարիներից: Յիմա էի նայում եմ հայելու մեջ. այն ժամանակներից մինչև հիմա քիթս իրոք մեծացել է: Երկի ես էլ երրևէ պատճառ եմ ունեցել ստերու: Մեծացել եմ, ամորով եմ հիշում, որ մեր մեծերին հանդգնել եմ սուտասան կարծել: Յասկացել եմ, որ մեծ քիթը հային բնորոշ հատկանիշ է: Իսկ շատերն ասում են նաև, որ մեծ քիթը խելացիության նշան է: Զգիտեմ, երկի Բուրատինոն մեր ազգի համար գրված հերթիաթ չէ:

Ասպարամ Փարսադանյան

Վտանգավոր մասնագիտություն

Ինչպես բոլոր գյուղերը, այդ թվում նաև Բաղանիսը, գրադպում է անասնապահությամբ: Յիմնականում՝ կովեր, ոչխարներ, հավեր և խոզեր: Խոզերը և հավերը բավականաչափ հեշտ են պահպում: Յեշտ են պահպում սուննդը բավականաչափ հեշտ է գտնվում այգիներում, և իրենց կեր է հանդիսանում նաև ավելացած սուննդը: Ինչ վերաբերվում է կովերին և ոչխարներին, մեծ դժվարությունների առաջ ենք կանգնում: Մեր արոտավայրերը և անտառները ուղիղ գծով թշնամու դիրքերից գտնվում են 300 մետր հեռավորության վրա: Մի կողմից լավ է, որ արոտավայրերը և անտառները իրար մոտ են: Կրակոցներից պաշտպանվելու համար անասնապահները կենդանիներին քշում են դեպի անտառներ, որպեսզի թշնամին չկարողանա կրակ բացել անասունների կամ անասնապահի վրա: Կարելի է ասել, անասնապահությունը դարձել է կյանքի համար վտանգավոր մասնագիտություններից մեկը... Պատմեմ մի դեպքը: Աղոթեշանցիները սկսեցին կրակ բացել գյուղի, այդ թվում նաև արոտավայրերում գտնվող անասունների և երեք անասնապահների վրա: Կրակոցներից 1 ժամ անց գյուղում լոկեր տարածվեցին, որ կրակոցից մեկ կով է սպանվել: Լոկը իմանալուց մի քանի րոպե հետո զանգեցին հայրիկիս և ասացին, որ մեր կովին սպանել են, և անհրաժեշտ է մեքենա, որպեսզի այնտեղից հեռացնեն: Տատիկս լուրջ իմանալուց հետո շատ տխրեց և մոտ մեկ շաբաթ տրամադրություն չուներ, որովհետև ընտանիքի ապրուտ էր հանդիսանում այդ կովը: Էհ, դեպք էր, եղավ-եղավ, բայց ցավալին այն էր, որ կովը չորս օրից հորթ էր ունենալու:

Սերյոժա Առաքելյան

Չորան Նաջոն

Նաջոն ապրում էր Նոյեմբերյանում: Նաջոնի մասին ոչինչ չգիտեմ, բացի այս դեպքը, որ ինձ պատմել է հայրս: Ես սովորականի պես նստած նյութ էի գրում, երբ հայրս ասաց.

-Խի՞ չես չորան Նաջոնի մասին գրում:
-Պապ, չորան Նաջոն ո՞վ ա,-
հարցրեցի ես:

Հայսո սկսեց ինձ պատմել Նաջոնի մասին: Էս չորան Նաջոն ամեն գարնան իր ոչխարները բարձրացնում է սարը: Մի անգամ սարի վրայով Երևանից-Թբիլիսի թռչնիս է լինում մի ուղղաթիռ: Էս չորան Նաջոն տեսնելով ուղղաթիռը՝ զիսի գլխարկը հանում է, գոռում և ձեռքով անում:
Էս օդաչուներից մեկը նկատում է Նաջոյին ու ասում.

-Տղերք, եկեք իշնենք, տեսնենք՝ ի՞նչ ասում:
Իշնում են օդաչուները, և էդ պահին Նաջոն վի գառ է մորթում, հյուրափրում տղաներին: Նստում են, հացը ուտում պրծնում, տղաներից մեկը ասում է.

-Նաջոն ջան, դու մեզ կանչեցիր, հյուրափրեցիր, մի բան ասա՞ քեզ համար անենք:

Նաջոն ասում է.

-Տղերք ջեն, սաղ կյանքիս մեջ ուզեցել եմ ուղղաթիռով Նոյեմբերյանի

դաշտովը վեր գամ:

-Դէ նստի, տանենք,- ասում են տղերքը: Գալիս են դաշտում իշնում, և ամբողջ Նոյեմբերյանի

շրջանը խառնվում է հրայր: Միլաետ,

մարզպետ գալիս են Նոյեմբերյան:

Մեկ էլ տեսնում են՝ Նաջոն ա իշնում ուղղաթիռից:

Էս էլ մեր չորան Նաջոն:

Դավիթ Ալեքսանյան

Իմ մտքինն ուրիշ էր...

Մեր՝ Բաղանիս գյուղի պապիկներից մեկը պատմում է.

-Ուկեպարցի մի խոնք մարդիկ միասին արտիկոնձ են կատարում: Կեսօր է: Հանգստանում են ու ուզում են հաց ուտել:

Այդ ժամանակ Կոթի գեղից երկու մարդ ամառանոցից սայլով յուր ու պանիր են տանում: Նրանց ճանապարհը Ուկեպարցի

հանդամասով է անցնում: Հնձվորները պանիր են խնդրում, սակայն մերժում են՝ ասելով, իբր հանրային ունեցվածք է, ո՞վ պատասխան կտա պակասորդի համար: Ապա շարունակում են իրենց ճանապարհը: Հնձվորները նայում են Հարություն քեռուն և հարցնում:

-Սայլորդները տեղ կհասնե՞ն:

Ասում են, որ Հարությունը աչք տվող է: Վերջինս խորհուրդ է տախս

հանգստանալ, հաց ուտելը հետաձգել:

Այդպես էլ անում են: Զանցած 15

դոպեն, օգնության ձայներ են լսում:

Հնձվորները վազում են և տեսնում

սայլն անդունից գլորվել է, եզներից

մեկը սատկել է, յուր ու պանիրը

տակառներից թափվել:

Օգնում են, հավաքում, տակառները սայլին բարձում, եզը մորթում: Ապա միս ու պանիր են բերում և ճաշի պատրաստություն տեսնում: Բնորոը կրկին Հարություն քեռուն են նայում, նա մեղմ խորհրդավոր ժպտում է և ասում.

-Քիմա արդեն հաց ուտելու ժամանակն է,- այնուետև շարունակում է,- լավ ազատվեցին, մաղարիչի տեղ ունեն կորեցիները:

Իմ մտքինն ուրիշ էր: Աչքիս ուժը գնացել է, սայլվորներից մեկը պիտի գրիվեր,- եզրափակում է միտքը Հարություն քեռին:

Դավիթ Ավագյան

Լուսաճանակ Ներքին Ավագություն

Երևի մի օր ավելի լավ կլինի

Ես ծնվել եմ Հայաստանի սահմանամերձ գյուղերից մեկում՝ Ուկեվանում, որտեղ ամեն օր լսվում է արդեն սովորական դարձած կրակոցների ձայնը:

Մեր գյուղի մարդկա սիրում են իրենց երկիրն ու հողը, և չնայած ամեն օր լսվող կրակոցներին, նրանք մնում են գյուղու ու վառ պահում իրենց տան ճրագը:

Ամեն առավոտ դուրս եմ զայս պատշաճամբ ու մտածում՝ տեսնես այսօ՞ր էլ են կրակելու: Եթե անկեղծ վախենում եմ... Մեր և նրանց միջև ընդամենը հինգ հարյուր մետր տարածություն կա:

Մեր ընտանիքը բաղկացած է հինգ հոգուց: Հայրս մասնագիտությամբ ռադիոտեխնիկ է, բայց հիմա զբաղվում է շինարարությամբ, և արդեն երեսուն տարի է, մեկնում է արտագնա աշխատանքի: Մայրս տնային տնտեսությի է: Ունեմ քոյր, եղբայր: Քոյրս սովորում է Երևանի Խաչատուր Աբրուվանի անվան մանկավարժական համալսարանի հոգեբանության բաժնում: Եղբայրս դպրոցն ավարտելուց հետո հայրիկիս հետ մեկնել է արտագնա աշխատանքի...

Եվ այսպես հայրս ու եղբայրս ուրիշ երկրում, քոյրս՝ Երևանում... Տանը մնացել ենք ես ու մայրս: Մի տեսակ դատարկվել է տունը, և ձայներ էլ քիչ են լսվում:

-Մա՞մ:

-Ասա՞:

-Ձայն լսեցի՞ր:

-Հա, չվախես, նստի՞ր տեղոյ, պատուհանի մոտ մի՞ գնա: Մեր տան լրությունը ամեն անգամ խախտվում է հերթական կրակոցներից: Այդ ժամանակ մայրս գալիս, նստում է կողքս, ամուր գրկում, որ չվախենամ... Բայց, ախր, ինչպես չվախենաս, ինչպես հանգիստ նստես, երբ մտածում ես, որ ամեն պահի գնակներից մեկը կարող է քո ուղղությամբ գալ: Մտածում ես համազուղացիների, ընկերների, եղբայրների մասին, ովքեր գնդակների առաջ կանգնած, պաշտպանում են ինձ, ծեզ, քոլորիս: Այդ միտքը հանգիստ չի տախս, չես կարողանում զապէ զգացմունքներոյ, արցունքներդ: Մայրս էլ տեսնելով ինձ, տիրում ու անպաշտպան է զգում իրեն: Ես էլ, իմ հերթին, փորձում եմ զուսակ լինել ու չիեռանալ նրանից... Ամեն գիշեր, երբ պառկում եմ քնելու, աղոթում եմ քոլոր նրանց համար, ովքեր դիրքերում կանգնած՝ մեր հանգիստն են հսկում: Աղջոթում եմ, որ առավոտյան արթնանամ... Երբեմն, անկախ քեզնից, վախենում ես, որ չես արթնանա...

2014 թվականի օգոստոսի սկիզբն էր... Նորից կրակոցներ սկսվեցին... Որոշ ժամանակ անց դրանք ավելի սաստկացան ու շատ մոտիկից էին լսվում: Տանը մնալու արդեն անհնար էր:

Վագեցինը հետևի սենյակ ու փորձեցինք պատուհանից դուրս գալ: Առաջինը ես դուրս եկա: Հետո՝ մայրս: Տան հետևում՝ ապահով վայրում, մեզ էր սպասում հորեղբայրս: Կրակոցների ձայնից ես անընդհատ

լաց էի լինում, չէի կարողանում գսպել արցունքներս: Մի կերպ դուրս եկանք այդ դժոխքից... Առավտուր դրախտ էր, իսկ երեկոյան արդեն՝ դժոխք: Թե՛ ինչպես դուրս եկանք տնից, ինչպես հասանք տատիս տուն, չեմ հիշում... Երբ հաջորդ առավոտյան արթնացաց՝ ծանոթ, բայց տարակուսած ձայներ լսեցի.

-Հա՞ բանկեքն ա շարդպէլ, տուն ա ընկել, պատին ա տվել... - հորեղբայրս կնոշ ձայնն էր:

-Հարսի՞կ, էտ ինչ ասիր, ինչ ա ելել, ո՞ւ բանկեքն ա շարդպէլ, ո՞ւ պատին ա տվել:

-Դե, դե... - հարսիկս սկսեց կմկմալ:

-Ո՞ր ա մամեն:

-Գնաց տուն,- ասաց նա ու փորձեց ինձ հանգստացնել:

Բայց ես չէի կարող նստել ու սպասել, թե երբ մայրս կգա: Արագ դուրս եկա: Գլխում այնքան մտքեր էին պատվում, որ էլ չէի համբերում, թե երբ եմ տուն հասնելու:

Հասա մեր թաղը: Շուրջս այնքան դատարկ էր... Վերջապես մտա տուն, ու... Ամավոր էր: Պատուհաններին, դուներին, ամեն տեղ կրակոցի հետքեր էին...

Մտա մեր նկուղը... Մայրս տխուր՝ խորվ ձայնով, քի տակ խոսելով հավաքում էր ջարդված բանկաների կտորները: Ամառվա ընթացքում արած գործը՝ մորս չարչարանքը, ջուրն էր ընկել: Գրեթե ամեն ինչ ջարդվել էր: Մոտ մեկ ամիս ապրում էինք այդ անորոշ իրավիճակում ու մինչև օրս վախը սրտներում քնում ու արթնանում ենք՝ մտածելով ու հուսալով, որ «Երևի մի օր ամեն ինչ ավելի լավ կլինի»:

Սոնա Սարիբեկյան

Լուսաճանակ Ներքին Ավագություն

Ծխացող Դաշտը

Մի օր Կոթիում սովորական, բայց անսովոր, լուսավոր, բայց մառախյապատ օր էր: Դե, Կոթիում ամեն օրը յուրօրինակ է, տարբերվող մեկը մյուսից: Բայց այս օրը տարբերվեց մի իրադարձությամբ: Կոթի գյուղը այս անգամ պատվել էր շատ խիստ մառախտուի շերտով: Այս անգամվա մառախտուը բնության ձեռքի գործը չէր, այլ թշնամու այրունոտ ձեռքի անշնորհք հետևանքը: Յրդեհել էին գյուղի հացահատիկի ցանքատարածությունները: Կրակը շատ արագ էր տարածվում դաշտում. դրան նպաստում էր նաև քամին: Նայելով այդ ամենին՝ մտածում էինք, որ շատ հեշտությամբ կարող է հասնել մեր բնակավայրերին: Թշնամին ամեն անգամ մտածում է, թե ինչպես վնաս պատճառի սահմանում ապրող խաղաղ բնակչությանը: Այս անգամ այդ վնասը դրսուրվեց այս կերպ: Կրակը այնքան դաժանաբար էր այրում իր ծանապարհին հայտնվող ամեն բան. թիերը, չորացած խոտը,

ծառերի ծյուղերը. չէի կարողանում հանդիպել այդ վառ գունավորումը: Ի՞նչ եք կարծում՝ ինչի՞ համար եմ ասում սովորական, բայց անսովոր: Սովորական էր միջավայրով, առօրյայով, բայց անսովոր էր տիրող իրավիճակը, ծխացող դաշտերը, անտառի վառվող փեշերը: Կոթին լուսավորվել էր թշնամական լուսով: Կրակը շատ արագ էր տարածվում. անգամ հասել էր մեր սահմանային դիրքերին, բայց դե բոլորս էլ հասկանում ենք, որ ադրբեջանական դիրքերի դիմաց կրակը հանգցնել հնարավոր չէր, վտագնավոր էր: Յեռվից նայում էինք, անզոր էինք ինչո՞ր բան անելու: Սպասում էինք, թե ինչ կիմի:

Անցավ մի քանի ժամ: Օգնության հասավ բնությունը. քամին հանդարտվեց և աստիճանաբար մարում էր կրակը:

Ի՞նչ անի գյուղացին, որ բոլոր միջոցները ներդնելով, այդ ամենի հետ մեկտեղ իր կյանքը վտանգելով, մշակում է այդ տարածքները, որպեսզի գոնե չնչին օգուտ ստանա, որով պահի իրեն և իր

ընտանիքը: Անում են ամեն ինչ, սակայն չի հասունանում դրա բարիքները վայելիու ժամը: Այս անգամ էլ սահմանի վրա մնացել են հեկտարներով չինծված արտեր՝ մարդկանց վերջին հույսը, որը մարում է այդ ամենից հետո: Շատերն այսօր չեն մշակում այլս: Նաև հիշում են, թե ինչպես էին Սովորովի ժամանակ դասերից հետո արտադրական պարտադիր ջոկատներ կազմում ու գնում այդ նույն դաշտերից հնձած հացահատիկը պահեստավորելու: «Ամեն ինչ էլ անում էինք, բայց դե հիմա ուրիշ ա», - սրտնեղում են կոթեցիները:

Տիգրան Մամյան

Դե, առաջ ուրիշ էր, էլի

Մենք հածախ ենք լսում. «Դե, առաջ ուրիշ էր, էլի» արտահայտությունը: Բայց շատ-շատերս ուշադրություն չենք դարձնում կամ էլ վերաբերվում ենք հումորով, սակայն այս և այլ արտահայտությունների հետևում թաքնված է մի պարզ ծշմարտություն, որ առաջ կյանքը եղել է անհոգ, երջանիկ և ապահով: «Դե հա՛, բոլորս էլ կմտածենք՝ ի՞նչն է վատ: Ճետևում ենք նորաձևությանը, ձեռք ենք բերում թաճկարտեք հեռախոսներ, բայց այս ամենն ուղղակի պատրանք է, որը մեր կյանքը ավելի է հեշտացնում և տանում, այսպիս ասած, նստակյաց կյանքի: Այս ամենը կարդալով՝ ձեր մեջ հարց է առաջանում, թե արդյոք ինչո՞վ են տարբերվում 70-90-ական թվականներն այժմյան

քանի որ ուսումը, գրքերը անվճար էին, և յուրաքանչյուրի պարտքն էր միմիայն սովորել, իսկ հիմա ուսման համար առաջանում են շատ ու շատ խնդիրներ՝ կապված նյութերի, գրքերի, անվճար ուսումնական հաստատությունների հետ:

- Քա հետաքրքրություննե՞րը:
- Այն ժամանակ հետաքրքրությունները ուրիշ էին: Մենք զբաղվում էինք ասեղնագործությամբ, շյուղագործությամբ, կազմակերպում էինք մրցույթներ՝ «Ամենագեղեցիկ ասեղնագործությունը» և այլն:
- Աղջիկների համար շատ հետաքրքրի էին անցնում տեխնոլոգիայի դասերը: Դրանք վերջում վերածվում էինք հավաքույթների: Մենք կիսվում էինք տարբեր կենցաղային և խոհանոցային նորամուծություններով: Կազմակերպում էինք ինտելեկտուալ խաղեր զուգահեռ դասարանների

դպրոցի բակ՝ անկախ տարիքից և սեղից, և կազմակերպում էինք խաղեր ամեն ինչով՝ «ռեգինով», պարանով, գնդակով, օղակով, և հաստատ ավելի լավ էր անցնում, քան հիմա, երբ այդ ամենը վերածվել է վիրտուալ իրականության:

- Այ, օրինակ, որ ասում ես՝ դասատումների հանդեպ հարգանքը չկա, բա ձեր ժամանակ ո՞նց էր:
- Ավելի փոքր տարիքում ուսուցիչները մեզ համար առեղծվածներ էին: Մենք մտածում էինք. «Տեսնես իրենք հաց ուտո՞ւմ են...» կամ «Իրենք քնո՞ւմ են»: Իսկ հիմա ... Յիմա աշակերտի և ուսուցչի միջև ջերմ և ընկերական մթնոլորտ է: Եղր իրենք միջանցրում էին, մենք դասարանից դուրս չէինք գալիս, մենք ամաչում էինք բարև տալ, բայց հիմա երեխանների ուշադրությունը գրավում է ամեն մի փոփոխություն ուսուցչի մեջ, թե ով մազերը ներկեց, ով կտրեց, ով ամուսնացավ և այլն:

Ես ստացա իմ հարցերի պատասխանը, և երևի դուք էլ, գուցե ոչ ամբողջովին: Գուցե իմ մայրիկի հասակակիցները մի քիչ տարբերվում էին ձեր մայրիկների և հայրիկների հասակակիցներից: Ի՞նչ եք կարծում. արժե՞ այս մասին բանավեճ սկսել: Ամեն դեպքում միշտ էլ կարելի է հիշել իին ու բարի ժամանակները՝ չմոռանալով ներկայի և ապագայի մասին:

Սաթենիկ Գալստյան

Ժամանակաշրջանից: Այս բոլոր հարցերի պատասխանը տվեց մայրս: -Մա՛մ, որ էլքան ասում ես՝ «Առաջ ուրիշ էր», ի՞նչն էր ուրիշ: -Մեր ձգոտմները, նպատակները, հետաքրքրությունները տարբերվում էին: -Օրինակ, էտ ի՞նչ ձգտումներ են, որ տարբերվում են: -Մենք ձգտում էինք սովորել, սովորել, սովորել՝ ինչպես բոլորը: Այս և այն ժամանակաշրջաններում տարբերությունն այն է, որ այն ժամանակ հեշտ ու հանգիստ էինք գտնում գրքեր ու նման այլ բաներ,

միջև, այժմյան «Ամենախելացին» խաղի պես: Ավագները ուսուցիչների օգնությամբ կազմում էին հարցաշար: Այնուհետև դասարանները սկսում էին պատրաստվել խաղին: Եվ հաղթող դասարանի համար դա մի այլ ուրախություն էր: -Դա՛, լավ կիմներ մենք էլ նման խաղեր կազմակերպեինք: Բայց դե, մեր խաղերն էլ են լավը՝ 21 ենք խաղում, պոկեր ենք խաղում: Ի՞նչն է վատ,- ցանկանալով գովել մեր երիտասարդությանը՝ մեջ մնա ես: -Լավ ա, բայց ի տարբերություն ձեզ, մենք դասերից հետո իշնում էինք

Որ գրկեմ Մասիսը

«-Էրեխտեք՝, պապան էկավ, դե ներքս իջե՞ք...

-Պա՛պ, իսկ ինչի՞ են մեր Խոր Վիրապի սարերը կարիչնիվի, իսկ Մասիսը՝ կապուտ: Նայի՛, հենց թեկուզ էս մեկը, ոնց որ տատիկի գոքի հսկաներից մեկը ուղղակի մի բուռ հող լցրած լինի գետնին, իսկ այ Մասիսը... Ըըր, ո՞նց ասեմ, պա՛, երկնքից էլ ա կապուտ ու երկնքից էլ սիրուն ա: Ինչի՞:

-Մասիսն էլ ա կարիչնիվի, աշոն ջան, ուղղակի շա՞տ հեռու ա, դրա համար կապուտ ա թվում, ու Մասիսն էլ ա մի մեծ բուռ հող, բայց մեզ երկնք ա թվում, որովհետև միշտ էլ կորսվածն ա երկնք, մնացածը ուղղակի մի բուռ հող են: Ու կապուտը երկի կառոտի գոյսն ա, գիտն՞ս: Իսկ մենք սովոր չենք կարոտել էն, ինչը դեռ մերն ա... Չեմ հիշում, թե պապան էլ ինչեր ասաց: Էսքանն էլ երկի ավելի շուտ հորինում եմ, քան հիշում, իսկ ես էլ պահին մտածում էի, թե ուղղակի չգիտի հարցիս պատասխանը: «Ի՞նչ հեռու, է, ախր, պարզ էրևում ա, որ եթե մի քիչ էլ բոյովանամ, ձեռքերս կերկարեն, ու եթե թևերս դիմացս պահած առաջ ձգվեմ, հաստատ կգրկեմ Մասիսը: Իսկ պապան երևի շատ ա մառոժնի կերել, գրիպ ա կպել, տատին չի թողել դասի գնա, ու հենց էլ օրը դպրոցում իրանց բացատրել են, թե ինչի ա Մասիսը ամենակապուտ սարը աշխարհում: Ես, որ մեծանամ, մառոժնի քիչ կուտեմ»:

Հնարավոր ա, որ ես էսայիսի բաներ եմ մտածել, իսկ պապան գրկել ա ինձ ու մազերիս հետ խաղացել՝ բառերով չքացատրելու չափ նուրբ (պապան միակ մարդն ա, ով իրավունք ունի մազերիս կանելու) ու ինձ կամ Մասիսն ա նայել իր կանաչ աշքերի ամբողջ կենսագրության ամենատխուր հայացքով:

-Պա՛պ, բա որ էս ճանապարհով քայլենք էրկուսով, ինչքա՞ն ժամանակում կիասնենք Մասիսի ամենագագաթը՝ այ, էս սպիտակ մասը:

-Քայլելով չենք հասնի: Էդ պահին կոկորդումս հաստատ ինչո՞ր բան ա կուտակվել, որն ուզեցել ա փղձկա, դուրս թռնի: «Եթե ուտքով չի լինի, ուրեմն պիտի ավտոյով գնանք, իսկ մեր «Մոսկվիչը» կարող ա, Մասիսն չհասած, փշանա»:

-Մեր «Մոսկվիչը» կոհմանա՞ մինչև էն սպիտակ տեղը:

Էստեղ պապան երկի ժպտացել ա.

-Նոր մեքենա կառնեմ՝ կզնանք, իսկ էդ սպիտակը ուղղակի ձյուն ա, այ դմբլյուխ:

Ես էլ եմ ժպտացել...»

...-Աստը՞ դ, ու՞ մնացիր: Իշի՛, թույն ավտո ա:

Գորոյների ասած՝ կտրվում է հուշերիս թելը, ես քմծիծաղ եմ տախս ինք ինձ վրա ու աստիճաններով ներքս վազում: Մասիս գրկե՛լ, չչ մի...

Բակում սև BMW ա կանգնած:

Յարևանի տղան ոգևորված ինչ-որ բան ա ստուգում, չնայած գրազ կզամ՝ մեքենաներից բան չի հասկանում:

-Դը՞, ո՞նցն ա, աչոնի՞կ:

-Շատ լավն ա, պապ ջան: Միշտ ոույլ աշ:

Բոլորս ծիծաղում ենք, որովհետև ես էնքան հեռու եմ ծամծմված ու

«քյարթու» բարեմաղթանքներից,

ինչքան հարևանի տղա Արոն՝

մեքենաներից: Ասում եմ՝ շատ լավն ա,

իսկ եթե իմ փոխարեն հարցնեին ինձ մի 10-12 տարի առաջ, կոկորդումս էլի ինչ-որ բան կիավաքվեր, որ կուգեր դուրս թռնել: Էս գետնին կպած,

«արիստոկրատ» մեքենայով ըսկի մեր Խոր Վիրապի հող-բլուրները չենք բարձրանա, էլ ուր մնաց՝ Մասիս երկինքը: Իսկ հիմա անտարբեր

ասում եմ, թե շատ լավն ա, թույն ա:

-Մի քանի տարի էս ավտոն կրշեմ, պապ ջան, հետո մեծանամ,

«Ֆեռարի» եմ առնելու, -լոպազանում ա փոքր ախսերս:

-Անպայման, տղե՞ս, անպայման:

-Գեղա՞մ, իսկ թ «Ֆեռարի»-ով Մասիս բարձրանալ կինի՞:

-Էլի գժվեցի՞ր, Աստ:

Աստղիկ Քեշիշյան

Լուսանկարը՝ Մերյոժա Բարոյանի

Երանի ամեն առավոտ արթնանային, ասեին. «Գնանք աշխատանքի»

**Իմ առաջին հարցազրոյցը
Զարդարափ գյուղի բնակիչ Գոհար
Սարգսյանի հետ**

Մենք գտնվում էինք Վայոց Զորի Զարդարափ գյուղում: Երեխանների մեծ մասն առաջին անգամ էր այստեղ (այդ թվում նաև ես), մենք շրջում էինք գյուղով նկարելով ամեն բան, ինչ մեզ դուր էր գալիս: «Մանանա» կենտրոնի դասընթացներում մենք սովորել էինք, թե ինչպես հարցազրոյց վարել: Բոլորս կարծես օտարերկրյա զբոսաշրջիկ նայում էինք շուրջ բոլորը, որպեսզի գեր մի մարդ գտնեինք մեր ստացած գիտելիքները օգտագործելու համար: Շատ ցուրտ էր, և դրսում ոչ ոք չէր երևում: Հանկարծ լսվեց մի ձայն.

-Երեխե՞ք, մարդ ենք ճարել, շուտ եկեք:

Մենք բոլորս վագելով գնացինք: Առաջինը տեսա երկու տղամարդկանց, որոնք բակում պատրաստում էին հայկական ավանդական խորոված: Մինչ մենք լուսանկարում էինք, դուրս եկավ մի տատիկ՝ ձեռքին մեծ կաթսա: Նա զարմացած հարցրեց.

-Էս ի՞նչ ա, ինչի՞ եք նկարում: Երեխաններից ոչ ոք ձայն չէր հանում, և ես սկսեցի նրան բացատրել: -Մենք պատանի թղթակից ենք, սովորում ենք, թե ինչպես ծիշտ

լուսանկարել, իսկ այսօր մենք նկարում ենք զյուղական լյամբը: Դուք մեզ շատ կօգնեք, եթե թույլ տաք ծեզ և ձեր տունը նկարենք: Կարենի՞ է, շնչակտուր հարցրեցի ես:

-Դե, սպասեք, զնամ փոխվեմ՝ գամ ... Սենց ալրոտ... Մի րոպե սպասեք:

-Չէ, չէ, պետք չի փոխվել: Չէ որ մենք նկարում ենք զյուղական լյամբը, իսկ դուք գյուղում այսպիսին եք:

-Դե լավ, եկեք տուն: Ի՞նչ եք կանգնել: Եկեք նկարեք, մենք էլ ձեզ կիյուրասիրենք:

Դե ինչ, մեր սպասված ընտանիքին մենք հանդիպեցինք: Դրույմ ցուրտ էր, և հաճելի էր տան շերմ մթնոլորտը: Տանը կար երեք երեխա: Նրանք սկզբից չէին խոսում, իսկ հետո ընտելացան մեզ հետ: Մինչ ես նրանց նկարում էի, մտածեցի, որ կարող եմ հարցազրոյց անցկացնել ընտանիքի տատիկի՝ Գոհար Սարգսյանի հետ:

-Քանի՞ տարեկան եք և երբվանի՞ց եք այս գյուղում ապրում:

-Ես 58 տարեկան եմ, ամուսնացել եմ, եկել եմ էս գյուղ և 1976 թվականից էս գյուղում եմ ապրում:

-Երբ առաջին անգամ եկաք գյուղ, ի՞նչ էիք գգում:

-Դա, ոնց չեմ իշխում: Ջենց եկա, մեծ պանաներ ունեի: Էս գյուղը շատ տարիներ առաջ շրջկենտրոն էր:

-Իսկ ի՞նչ է նշանակում շրջկենտրոն:

-Դե, մեր գյուղը համարյա թե քաղաք էր. անասուն չէին պահում, կար հիվանդանոց, կար մանկապարտեզ, կային երթուղային ավտորուսներ: Մի խոսքով, մարդիկ ապրում էին շատ կուլտուրական: Բայց հետո, երբ շրջկենտրոնը տեղափոխվեց Վայը,

ամեն ինչ փոխվեց:

-Ի՞նչ էիք աշխատում երիտասարդ հասակում:

-Աշխատել եմ Վայքում՝ խաղալիքների գործարանում: Շատ էի սիրում էր գործը: Ինչ խաղալիք, որ պատրաստում էինք, առաջինը մենք էինք խաղում, նոր հետո փաթեթավորում:

-Իսկ ինչո՞ւ թողեցիք ձեր գործը:

-Ես չեմ թողել էր գործը: Անկախությունից հետո գործարանը չկարողացավ աշխատել՝ քանիվ վեց: Մենք էլ դուրս մնացինք:

-Իսկ այժմ ի՞նչ կուգեիք աշխատել:

-Շատ կուգեիք գրաղվել իմ առաջին աշխատանքով: Ես սովորել եմ ու աշխատել եմ մատանու քարեր պատրաստելու գործով: Շատ եմ սիրել էր աշխատանքը, որովհետև ամեն ուրախ առիթի՝ կնունքի, հարսանիքի, նշանդրեցի մեջ դու ք ներդրում ունեիր, ու կարողանում էիր ուրախացնել մարդկանց:

-Իսկ իմա ինչո՞վ եք զբաղվում:

-Դիմա մենք անասնապահ ենք ու հողագործ: Տենց ենք ապրում, ու էսօր էլ մի անասուն ենք մորթել, որ ծախենք:

-Դուք ունե՞ք ընտանիքի անդամ, որ արտագնա աշխատանքի է:

-Չէ, աղջիկ ցան, բոլորն էլ այստեղ են: Աղջիկներս էլ են այստեղ՝ մեկը գյուղում ա, մեկը՝ Վայքում ա: Տղայիս հետ միասին ենք ապրում:

-Ի՞նչ կուգեիք, որ գյուղում փոխվեր:

-Կուգեիք, որ ստեղծվեին աշխատատեղը, որպեսզի բոլորն աշխատեին: Գյուղի շատ քիչ մասն է աշխատում: Մի մասը գյուղապետարանում ու դպրոցում: Էս են մեր աշխատատեղերը: Փորձել եմ լավաշ թխել ու վաճառել, բայց չի ստացվել:

-Ի՞նչ է ձեզ խանգարել:

-Մի երկու անգամ թխելուց վախեցա, որ հարկայնը կգա, հետո՝ օգուտ չէր տախս: Ես կուգենայի, որ երեխանների ապագան ավելի լավը լիներ: Թեկուզ չսովորեին, բայց մի արեւստ ու մենային, աշխատանք ունենային: Ամեն առավոտ արթնանային, ասեին. «Գնանք աշխատանքի», որ

կարողանային իրենց ընտանիքները պահել: Այնպես չինի, որ առավոտյան վեր կենային ասէին. «Ոնց անենք, որ մեր ընտանիքները պահենք»:

Ես բազմաթիվ հարցեր ունեի նրան տալու, բայց ափսոս, ժամանակը սուլ էր: Ասեմ, որ ես հասցրեցի փորձել նրանց սեփական ծեռքերով պատրաստված կրնակությունը: Գոհար տասիկն ուզում էր մենք մնայինք և օգտվենք իրենց գյուղի բարիքներից, սակայն պետք է վերադառնայինք: Տիկին Գոհարի հետ հարցազրույցից ես հասկացա, որ ապրելու վայրը նշանակություն չունի՝ ինչ-որ բան ստեղծելու, երշանիկ լինելու, աշխատելու և խաղաղ ապրելու համար, եթե ունես ընտանիք, որտեղ կա համերաշխություն և բոլորն իրար սիրում են:

Նոնա Պետրոսյան

Նախաքննական մրցավազք, ուղեղային մորմոք

Իսկ դուք քանի՞ անգամ եք մտածել ցեղասպանության մասին, որպես երևոյթի, ոչ թե որպես մի բանի, որը պատահել է ձեր ազգի հետ: Մի հետաքրքիր օրինաչափություն կա. հաջողված ցեղասպանությունները չեն դատապարտվում: Իսկ կիսատ մնացածները, կամ, այսպես ասած, չհաջողված ցեղասպանությունների համար ցեղասպանությունն իրագործող երկիրը կամ տվյալ երկրի իրավահաջորդները ունենում են խոչընդոտներ ամբողջ գոյության ընթացքում: Ինչի՞ է սա նման: Ահա այս մասին էի մտածում, որ նյութս շարունակեմ և հենց որոշեցի կանգ առնել, հասկացա, որ ընդունելության հետ համեմատելու շատ բան կա:

Սկսեմ հենց դրդապատճառներից: Ցեղասպանություններ կատարվում են հանուն վեհ գաղափարի. օրինակ՝ կայսրությունները կործանումից փրկելու համար: Այսպես ընտրվում են նաև մասնագիտություններ: Օրինակ՝ բժշկություն և իրավաբանություն. մարդկանց առողջ և իրավահավասար հասարակությունում տեսմելու համար և այլն: Անցնեմ մյուս պատճառներին: Ցեղասպանություններ իրագործվում են ազգայնամոլությունից դրդված, տվյալ ազգի անցյալը մյուսներից ավելի լավը համարելուց ելնելով:

(գոյություն ունեն լավ անցյալներ, անցյալը ինչ-որ ուժ ունի): Չեմ ուզում ինչ-որ մեկին վիրավիրել, բայց վերոհիշյալ ցեղասպանության հիմար դրդապատճառներից մեկի հիման վրա էլ ընտրվում է պատմագիտությունը որպես մասնագիտություն (՞մ մտքով է անցել մարդանց պարտադրել տեսողությունն ու ժամանակը վատնել հիմարությունների վրա), այն սովորելով աշխարհում ոչինչ չի փոխվի, քո և շրջապատիդ կյանքը չի բարելավվի:

Երկար-բարակ գրելուց էլի կանգ առա մասնագիտությունների ու կյանքի խաչմերուկում և ցանկանում եմ խոսքս ավարտել հետևյալ հարցով.

«Ճիշտ չի լինի արդյոք արգելել բոլոր

գիտությունների պարտադրումը, որոնք քեզ և քո շրջապատը չեն դարձնում ավելի լավը»:

Դավիթ Ասլանյան

Բողոք, բողոք ու նորից բողոք

Ոնց էլ չլինի, ձեր կյանքում գոնե մի անգամ ինչ-որ բանից բողոքած կլինեք: Ու չփորձեք հակառակը համոզել, ես գիտեմ, որ հաստատ բողոքած կլինեք: Մենք ապում ենք մի երկրում, որտեղ քարերից հետո բողոքն է հշխում: Բոլորը միշտ, ինչ-որ բանից բողոքում են: Կրակն ես ընկնում՝ մեկին հարցնում ես. «Ո՞նց ես»:

Լավագոյն դեպքում դուք կստանաք՝ «Էլ ո՞նց պիտի լինեմ, ինչպես միշտ»: Իսկ վատագոյն դեպքում դուք մի երկու ժամով «ընկղմվում եք» այդ մարդու կենսագրության սև էջերի մեջ: «Ես վատ ա, էն վատ ա, երկիրը երկիր չի», և այսն: Յշխում եմ, երբ հայրս իր ծանրթերից մեկին հարցողեց.

-Ի՞շխար ես է, պատմի՝ շկամ...

-Են ընչի՞ խարցուցիր, մըկը լալը-շիվանը կտնեմ՝ կմնաս ծեռս շիվար:

Դպրոցականները դասերից են բողոքում, մեծահասակները՝ աշխատանքից, ծերերը՝ թռշակից:

Դե, ես էլ սկսեմ բողոքել, տեսմեմ՝ դուրսներդ գալի՞ս է, որ այդքան բողոք եք լսում:

«Գարունը ցեխ ա, ամառը շոգ ա, աշունն անձրև ա, ձմեռը՝ ցուրտ: Մենց ո՞նց ապրենք»: Այս խոսքերով սկսելու եմ բոլորին զգվացնել, որ հասկանամ՝ ոչ ոքի հաճելի չի բողոքներ լսել,

հերի՞ք է: Վերջերս մի հետաքրքիր բան եմ տեսել համացանցում: Դզոր մեքենայի վարորդը ուղղաբիո էր ուզում, որ առանց խցանումների այստեղ ու այնտեղ գնար: Ավելի համեստ մեքենայի վարորդը ավելի լավ էր ուզում: Հեծանվորը մեքենա էր ուզում, թեկուզ ամենավատը:

Հետիոտնը հեծանիվ էր ուզում... Եվ այդ ամենին հետևում էր մի հաշմանդամ, ով ուղղակի քայլել էր ուզում: Ասած ի՞նչ է: Շուրջներդ նայեք, ուրախացեք նրանով, ինչ կա: Հետևեք եղբորս օրինակին: Նա «Ո՞նց ես» հարցին միշտ պատասխանում է՝ «Շատ լավ»: Եվ ես նրան դեռ տիսուր վիճակում չեմ տեսել: Լավատես եղեք, ու ամեն ինչ լավ կլինի... էի, հոգնել եմ նյութեր գրելուց: Ուզում եմ տնօրեն դառնալ:

Նարեկ Բաբայան

Լուսամկարը՝ Գոհար Զաքարյանի

Բարկեն պապուս հեքիաթը

Յիմա բազմոցին նստած էս նյութը գրելով հիշում եմ մանկությանս կախարդական պահերից մեկը: Մտքով թռչում եմ տասը տարի հետ ու ահա ես եմ՝ վեց տարեկան Վահեն, խուճուտ շեկ մազերով՝ հայելու միջից նայում եմ ինձ: Վիզու երկարեցի ու նայեցի պապիկիս սենյակ: Չա էին, էնտեղ ա: Գնացի ու զոռով հրելով նրան, պառկեցի կողքին՝ մահճակալի վրա:

Պապիս նվազագ, որովիետն այգուց հոգնած եկել էր հանգստանալու, իսկ ես, կրպիտ ասած, հարամ էի անում էտ հանգիստը: Ու պապիս՝ հաշտվելով այն մտքի հետ, որ պետք է իր ծոցում գալարվելով չքողնեմ հանգստանա, աչքերը փակելով ծնացնում էր, թե քնած է: Բայց ես էլ հո՞ գիտեմ, որ ծն ա բռնել:

- Պապի, այ պապի, հեքիաթ պատմի, էին:

Ու պապիս բացելով սկզբից մեկ, հետո մյուս աչքը ու ծանր հոգոց հանելով ասում էր.

- Ախ, ես ի՞նչ հեքիաթ պատմեմ, չեմնալ ոչ մե հեքիաթ:

- Մեղուների հեքիաթը պատմի,-

ասում էի ես ու իմանալով, որ պապս չի մերժի, ավելի հարմար էի տեղավորվում:

Մի երկու «չեմուչում» արտահայտող բառերից հետո պապս հաշտվեց իր

պարտության հետ ու սկսեց.

- Իրիկվա ժամը 8-ին զանգիմ թումայենց խաչիկին, ասիմ. «Յար մեր տուն՝ քյոմագ պտի անես» ասաց. «Լավ կիյաս եմ»: Մեղուների ռամկեքին մուսս փչի, որ քնեն, գրուզավիկը էկավ, լավ է, բոլի, էլ չեմ հիշել... - Փորձեց ինձնից պոկվել պապս, բայց հասկանալով, որ փորձն անհաջող էր, շարունակեց, - գրուզավիկն էկավ, ես ու Խաչիկը սկսի մեղուները լցել մեջք, լցիյ, հետո նստայ, որ էրայ Կարմրաշեն ... Լուս եմ պապիս «հեքիաթը», ու կոպերս ծանրանում են, ու արդեն կիսաքուն լսում եմ տատիկիս խոսքերը. «Բարկեն, ջուր տվին, քել բիբարները ջրի»:

Ու հետո, երբ մի քիչ էլ մեծացա, մեղուները Կարմրաշեն տանելու գործընթացին մասնակցելուց հետո միայն հասկացա, որ դա ամենին էլ հեքիաթ չէր, այլ պապիս հոգսերից մեկը:

Ես մինչ օրս էլ հիշում եմ էդ «հեքիաթը», բայց կիսատ, որովիետն կեսից միշտ քնում էի...

Վահե Ստեփանյան

Լենե Մայեր-Սկումանց

Նշանավոր ավստրիացի
մանկագիր: Նա բազմաթիվ
դետեկտիվ, արկածային գրքերի
հեղինակ է, որոնք հագեցած են

անսահման հոլմորով:
**«Ի՞նչ ես կարծում,
Տեր իմ...»**

գրի հերոսը
սովորական
ավստրիացի
տղա՝ Քսավերը,
որն ապրում է
այսօրվա իրական
աշխարհում
և մեծանում է
մանկության բոլոր
կանոններով:

Անսպասելիորեն
նրա մշտական
զրուցակիցների՝
հասակակիցների,
մեծահասակների թվում հայտնվում
է նաև... Աստված: Յենց Նրա հետ է
Քսավերը զրուցում:

**Ի՞նչ ես կարծում,
Տեր իմ...**

Հատված

**Քսավերը լսում է, թե ինչպես
է ծիծաղում Աստված**

Քսավերի ծննդները մտերիմ են մի գինեգործի հետ: Քսավերը նոյնապես ընկերություն է անում նրա հետ: Գինեգործը նրա համար բերել էր խեցիներ, սովորական խխունջների դատարկ տնակներ: Նա ցոյց տվեց տղային հնձանի տանիքին ծիծեռնակների հյուսած բույնը:

Գինեգործը խնամքով պահել էր նաև խաղողի ամենաընտիր ողկոյզները: Գինեգործին հյուր գնալու լավագույն ժամանակը հոկտեմբերի կեսն է: Գինու չաները հնձանի առաջ չորանում են: Նկույի մուտքից արդեն քթի է խփում զգմած ողկոյզների բույրը: Իշամեղուները, գինու հոտից արթեցած, թշում են ճոճվելով: Գինեգործը Քսավերի առաջ է դնում խաղողի հյուրով լեցուն սափորը: Մեծահասակների համար նկույից բերում է մի շիշ գինի: Կերնահարկից երևում են հեռավոր այգիներն ու վարելահողերը: Կեչիներն արդեն դեղնել են, վայրի որթատունկը բոսրին է տալիս: -Այնպիսի օր է, որ մարդու հոգին

հիծվում է,- ասաց գինեգործն ու աչքով արեց Քսավերին,- կարող ես գնալ զրումներու:

Նա լավ գիտի, որ Քսավերը ծանծրանում է մեծերի հետ: Քսավերը, անցնելով ծաղկների պարտեզի միջով, քայլերն ուղղեց դեպի բլուրը, որտեղ փոված էր խաղողի այգին: Ահա ինչ-որ մեկի ցանցապատ պարհապը, որին շատ խիս փաթաթվել էր վայրի վազը: Քսավերը կանգ առավ, որպեսզի ուշադիր նայի բոսրագույն տերներին: Դրանք արևի տակ շղողւմ էին: Նա մի տերս գտավ, որի վրա անգամ կանաչ բիծ չէր մնացել: Քսավերն իր կյանքում այդքան կարմիր ու գեղեցիկ տերս չէր տեսել:

-Տեր Աստված, այս ինչ գեղեցիկ է.- ասաց նա:

Բացականչությունը զնգացող լրության ու իշամեղուների բզողի մեջ անսպասելիորեն բարձր հնչեց: Քսավերը լսելով իր ծայնը անգամ ծիծաղեց:

-Տեր,- ասաց նա բարձրաձայն, ասես դիմելով զրուցակցի, թեն բացի իրենից այստեղ ոչ ոք չկար,- գիտես, Տեր Աստված,- կրկնեց Քսավերը լրության մեջ,- գիտես, Տեր Աստված, այսքան գեղեցիկ տերս որու երկի դեռ չես տեսել:

Ի պատախան նա ծիծաղ լսեց, շատ մոտիկից, թեն ոչ ոք չկար մոտակայքում:

Քսավերը շունչը պահեց և լարեց ուշադրությունը: Յետոն հարցրեց.

-Այդ դո՞ւ ես, Տեր...

-Այո, ես եմ:

-Քեզ համար ծիծաղելի՞ է:

-Ես ուրախ եմ, որ տերսը քեզ այդքան դուր եկավ:

Քսավերը մտածեց և ասաց.

-Ես նոյնապես ծիծաղում եմ, երբ իմ արարքը ինչ-որ մեկին դուր է գալիս: Օրինակ, թոթե կրունկները: Ես մի այդպիսի կրունկ էի պատրաստել մեր բարեկամ գինեգործի համար: Իբրև միխիթարություն, քանի որ նրա ծիծեռնակները չվել են: Եվ նա ասաց. «Դե ահա, ասես մի թշունակը վերադարձել է, շնորհակալ եմ: Ինչքան գեղեցիկ է»: Եվ այդ ժամանակ ես նոյնապես ուրախությունից ծիծաղեցի...

Քսավերը ականջ դրեց, արդյոք Տերն իրեն որևէ բան չի ասի, բայց շուրջը միայն բոսրերն էին բզզում: Եվ նա վերադարձավ հնձանի մոտ:

-Հը, քեզ դուր եկա՞վ,- պատշաճմից ծայն տվեց գինեգործը:

Քսավերը միայն գլխով արեց:
Լսվում էին ծննդմերի ձայները: Եվ
նա համկարծ հասկացավ, թե ինչպես
կարող է նկարագրել Աստծո ծիծաղը:
Եթե որևէ մեկն իրեն հարցնի, թե
ինչպիսին է այն, ինքը կասի. «Եվ
բարձր, և ցածր,և զնգուն, և խուլ: Ճիշտ
այնպես, ինչպես հնչում է հայրիկի ու
մայրիկի ծիծաղը միասին»:

-Ախ, դու, տականք,- ասաց Շեկիկը,-
թեզ ո՞վ խնդրեց քիթ խորեն: Յիմա ես
թեզ ցոյց կտամ:
Եվ նա քացով խփեց Քսավերի ոտքին:
-Ախ, վախ...,- տնքաց Տոնին,- բայց
մեկ է, թույլ չեմ տա Տոնին նեղացնես:
Դու վախկոտ ես: Այդքան մեծ ես, բայց
այդքան փոքրին ես խփում:
-Դլ սրան տես, դեռ խելք է

Քաջորդ օրը նա Շեկիկին հանդիպեց
սահաղաշտում: Շեկիկը սկսեց իրեն
ծեռ առնել:

-Եյ, մամայի բալա, փայնքոտ, ղղիկ...
-Դու ինքո՞ւ ես ղղիկը,- ասաց Քսավերը:
Մի օր հետո էլ նա Շեկիկին
հանդիպեց մանկապարտեզի մոտ:
Շեկիկը եկել էր իր փոքրիկ քոյրիկին
տուն տանելու: Նա ամուր քռնել
էր քրոջ ծեռքից և ամցկացնում էր
փողոցը: Քսավերին տեսնելով շիկնեց:
-Բարև, մոռւթ:

-Դու ես մոռւթը, - խաղաղ ձայնով
ասաց Քսավերը:

Երրորդ անգամ նա հանդիպեց
Շեկիկին նեղիկ կամրջի վրա:
Շեկիկը քայլում էր մոր հետևից
և երկու ծանր պայուսակ էր քարշ
տախի՝ իր միջոց ու բանջարեղենով: Նա
մինչև ականջների ծայրը կարմրեց
տեսնելով Քսավերին:

-Ողջովն, տականք:

-Իմ անունը Քսավեր է,- ասաց
Քսավերը,- ձանապարհ տալով
Շեկիկին ու մորը,- իսկ քո՞նք:

-Նանու,- ասաց Շեկիկը,- իսկ եթե դու
մի անգամ ասես՝ Շեկիկ, այնպես
քացով կտամ, որ արբանյակի նման
երկինք կթռնես:

Քսավերը կողքից նայեց Հանսին:

-Մազեր եմ էի, ոչ մի արտասովոր բան
չկա, - զարմացած ասաց նա:

Շեկիկի մայրը շրջվեց:

-Ես է եմ նոյնը նրան ասում: Ինձ էլ է
դուր գալիս նրա մազերի գոյնը, բայց
երեխաները, չգիտես ինչու, նրան
ծաղրում են...

-Իսկ դու նրանց մի լսիր,- ասաց
Քսավերը Հանսին,- դե, ցտեսություն:

-Ցտեսություն,- մրգմրթաց Շեկիկը:

Քսավերն ու Շեկիկը

Քսավերը կանգնած էր հացի խանութի
մոտ՝ մի բորոն հաց թևատակին
և մի տոպրակ բուլկի ծեռքին: Նա
տեսավ, թե ինչպես տասնյոթերորդ
տաճն ապրող Շեկիկը վազեց դեպի
հրապարակի շատրվանը: Անա նա
վագերվ հասակ փոքրիկ Տոնին,
խլեց պայուսակը և կախեց մետաղյա
ցանկապատի գագաթից: Տոնին
լաց եղավ: Իսկ Շեկիկը կանգնել էր
ոտքերն իրարից հեռու և չարախննում
էր: Նա Տոնիից մեծ էր և ուժեղ,
Քսավերից էլ էր մեծ և ուժեղ: Եվ
ի վերջո նա այնպիսի մի հարված
հասցրեց Տոնին, որ վերջինս վայր
ընկավ և սկսեց հեկեկալ:

-Տեր Աստված, իմահ ի՞նչ, ես այսպես
պիտի նայե՞մ այս ամենին,- ասաց
Քսավերը:

-Ինձ թվում է, դու չես դիմանա,- ասաց
Տերը:

-Յիմա մի բան կմտածենք,- ասաց
Քսավերը:

Նա վազեց դեպի դեպի այն երկուսը,
բոքոնց խրեց ձաների արանքը,
տոպրակը կախեց քարե գնդից և ցած
իջեցրեց Տոնիի պայուսակը:

-Առ, Տոնի, փախիր...

Տոնին հեկեկալու պատճառով
չկարողացավ շնորհակալություն ասել:

Սովորեցնում,- մոնչաց Շեկիկը,- ախ
դու, փսլնքու:

Նա թթեց Քսավերի վրա ու հեռացավ:

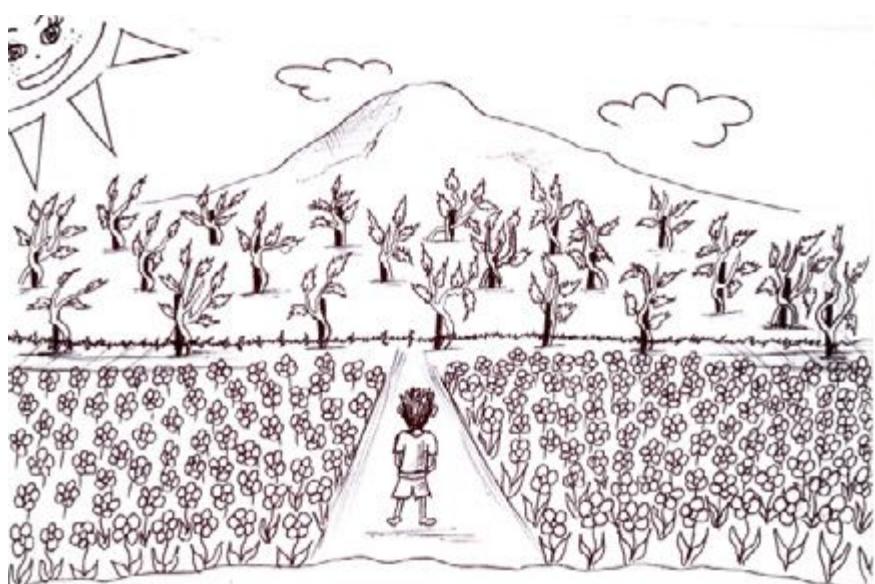
-Յիմա ի՞նչ,- հարցրեց Քսավերը Տեր
Աստծուն:

-Յիմա պետք է համբերես,- ասաց Տեր
Աստված:

-Նա նոյնիսկ ինձ վրա թթեց,- ասաց
Քսավերը:

-Նա մեր երկուսի վրա թթեց,- ասաց
Տեր Աստված:

-Ոչ-ոչ... , վախեցած ասաց Քսավերը,-
միայն ինձ վրա:

Նկարները՝ Լյուբա Շառոյանի

**Ծնողների առաջին խնդիրն է՝ սովորեցնել երեխաներին թե ինչպես
պետք է իրենց պահեն բարեկիրթ հասարակությունում,
իսկ երկրորդը՝ գտնել այդ հասարակությունը:**

Հայաստանի պատանի թղթակիցների ցանցի անդամների նյութերը պատրաստվել են
Եվրոպական Միության ֆինանսական աջակցությամբ:

Դրանք արտահայտում են հեղինակների տեսակետները և չեն կարող դիտարկվել
որպես Եվրամիության դիրքորոշման արտահայտում:

Լրատվական գործունեություն իրականացնող՝ «Մանանա-հրատ» ՍՊԸ
Վկայական՝ 02Ա046931 տրված՝ 31.12.1999

Թողարկումը պատրաստել են «Մանանա»
մանկապատանեկան կրթամշակութային կենտրոնի սաները

Նկարները՝ Լյուի Շառոյանի, Սոնա Մխիթարյանի

Երևան, Մաշտոցի 45Ա, բն. 40, հեռ. 58 16 70
Էլ. փոստ. 17am.reporter@gmail.com
www.17.am, www.mananayouthcenter.org

Տպագրված է «Նոյյան Տապան» տպագրատանը («ՆՏ հոլդինգ» ՍՊԸ)
Տպաքանակ՝ 2000